

VARIANTY „BRANNÉHO SYSTÉMU“ ČSSR (1960 – 1989)

GEOPOLITICKÝ A GEOSTRATEGICKÝ FAKTOR „BRANNÉHO SYSTÉMU“ ČSSR (I. ČASŤ)

MILOSLAV PŮČIK

PŮČIK, M.: Variants of the “Defence System” of the CSSR (1960 – 1989).

The Geopolitical and Geostrategical Factor of the CSSR “Defence System” (Part 1). *Vojenská história*, 1, 25, 2021, pp 76-103, Bratislava.

The study “Variants of the Defence System of the Czechoslovak Socialist Republic in the years 1960 to 1989 and the specifics of Slovakia” is chronologically divided into four parts. The first part points out the basic factors of geostrategic and geopolitical nature, which influenced the individual variants of the “Defence System”. The other three parts address the issue of this system in the 60s, 70s, and 80s of the last century. They point out the characteristics of the individual models of the “Defence System”, the problems of the solving teams and the inadequate interventions of the party centre of power. The models approved at the time responded not only to changes in the external security environment, but also to the artificially created ideological, so-called internal enemy. The study points to the key role of the military in these systems and the extremely wide range of tasks that other elements had to perform, such as the Civil Defence, the Interior Ministry and national committees at all levels. Extraordinary security measures in the years 1969-1989, which were among the repressive measures of the totalitarian regime in the Czechoslovak Socialist Republic, also became part of the “Defence System”. These were developed to eliminate any form of resistance. The study also focuses on the specifics of Slovak conditions and points to the tasks of the Eastern Military District, which had to be fulfilled in preparation for the expected scenario of a war conflict. At the same time, this military district had to be prepared to eliminate the so-called internal enemy. During the period of normalization, the influence of the Communist Party in the “Defence System” was significantly strengthened.

Keywords: defence system, army, war conflict, defence council, civil defence and protection.

Problematiku „branného systému“ bývalej Československej socialistickej republiky (ČSSR) ovplyvnilo jej začlenenie do Varšavskej zmluvy (VZ) a príprava na najpravdepodobnejší scenár vojnového konfliktu. V plánoch sovietskych vojenských stratégií a, prirodzene, VZ pri vypracovaní scenárov vzniku budúceho vojnového konfliktu dostali zvlášť po vojenskej intervencii v auguste 1968 novú dimenziu minimálne dva dôležité faktory, a to geopolitický¹ a geostrategický. Napríklad sa zmenilo hodnotenie geostrategickej polohy ČSSR a operačných smerov, ktoré na tento priestor boli naviazané.² Prejavilo sa to

¹ V roku 1916 sa Švéd J. R. Kjellén pokúsil dostať do povedomia politikov význam geografických činiteľov pri definovaní štátu. Pripisuje sa mu založenie nového vedného odboru, ktorý nazval geopolitikou. Hlavnou kategóriou geopolitiky bol a je priestor. Mnoho geopolitických škôl zvyrazňuje najmä geopolitický, t. j. mocensko-politický fenomén a abstrahuje od geografických daností. Určujúce sú teda mocenskopolitické záujmy subjektov, ktoré sú buď geograficky, hospodársky, mocenskopoliticky alebo vojensko-strategicky zviazané s týmto priestorom.

² Bližšie pozri: PŮČIK, Miloslav. The East – West security system and Czechoslovak army in the first half of the 1960s. In *The Journal of Slavic Military Studies*. Vol. 10, No. 4 (December 1977), pp. 44-79. PŮČIK, Miloslav. Czechoslovakia and its Army in a Buffer Zone of „East – West“ (Period 1960 – 1968 – August). In *Vojenská história*, 2018, roč. 22, č. 3, s. 95-126.

v strategických scenároch nielen Varšavskej zmluvy, ale aj Organizácie Severoatlantickej zmluvy (NATO).

V geopolitickom pohľade na dejiny Európy sa prevažná väčšina štátov vnímala tak, že ich pozícia bola strategická. Centrálné postavenie v Európe mala iba „stredná“ Európa.³ Je to oblasť, ktorá začala byť posudzovaná v tomto geopolitickom kontexte až po prvej svetovej vojne, čiže až potom, keď sa jednotlivé stredoeurópske regióny začali orientovať do iných geografických smerov.

V období stupňovanej hystérie tzv. studenej vojny dochádzalo v geopoliticky a geostrategicky dôležitom priestore, do ktorého bolo začlenené aj územie dnešnej Slovenskej republiky, k trendu vzrastajúcej koncentrácie vojakov, zbraní a bojovej techniky. Mocenská elita v ZSSR pokladala Európu z hľadiska vojenského za najdôležitejšie predmostie predpokladanej „agresie kapitalistických štátov“, a to najmä zo strany USA. Toto hodnotenie vyplývalo nielen z európskej geografickej situácie, ale i zo skutočnosti, že sa tam podľa sovietskych hodnotení nachádzali tzv. sekundárne strediská imperializmu.

Priestor, v ktorom sa nachádzala ČSSR, býva často označovaný ako tzv. geopolitický tektonický zlom, ktorý je z historického hľadiska determinovaný stretom rozličných mocenskopolitických záujmov. V určitom období konkrétneho historického vývoja plnil vyššie uvedený priestor funkciu tzv. mosta, ktorý sa zvykol používať ako dôležitý geopolitický argument najmä v období pri vzniku Československej republiky, ale aj v priebehu druhej svetovej vojny. Súčasne sa objavil i model tzv. neutrálneho pásma, ktorý argumentačne slúžil pri obhajovaní projektu geopolitického usporiadania stredoeurópskeho regiónu.⁴

Teritórium ČSSR zaujímal strategicky dôležitú pozíciu v línii dotyku s potenciálnym „nepriateľom – NATO“. Táto línia, nazývaná ako tzv. obranná línia Varšavskej zmluvy, sa začínala na severozápade tzv. východonemeckou obrannou líniou, prechádzala územím Čiech, Moravy, Slovenska a pokračovala na juhovýchode tzv. maďarskou obrannou líniou.⁵

Strategickú polohu ČSSR podľa vojenských stratégií Varšavskej zmluvy určoval primárne fakt, že sa nachádzala na križovatke dôležitých strategických smerov nielen „západ – východ“, ale aj „juh – sever“. Ako príklad uvádzali smer „München (Mníchov) – Budapešť“ a „Terst – Bratislava – Ostrava“. V roku 1969 vypracoval tím autorov Vojenskej akadémie Antonína Zápotockého v Brne pod vedením generálmajora (genmjr.) doc. Ing. V. Matičku, CSc. (pôsobil ako „Komisia pre rozpracovanie vojensko-doktrínalnej problematiky“

³ Geograficky je pojem „Strednej Európy“ vymedzený najčastejšie celkom jednoducho: nepatrí tam Škandinávia, nepatrí tam územie na západ od rieky Rýn a na východ prirodzené hranice chýbajú. Na severe tieto hranice tvoria Baltské a Severné more, na juhu Alpy. V užšom zmysle sa za „Strednú Európu“, od zániku habsburskej monarchie, považovala oblasť vplyvu nemeckej kultúry: Poľsko, podunajské a karpatské štáty – Československo, Maďarsko, Rumunsko a Juhoslávia.

⁴ Po roku 1989, podľa názorov predstaviteľov niektorých geopolitických škôl: R. Hubera, J. Ropera, E. J. Hobsbawma, F. Fejtoa a E. A. Koldziea, sa vytvoril stav typický rýchlym starutím vypracovaných bezpečnostných štúdií a analýz. Zvlášť v tomto období došlo k oživeniu teórií presadzujúcich model tzv. nárazníkovej zóny. Uvedený model vytvorenia tzv. nárazníkového systému ako jedného z pilierov matematicky modelovaného bezpečnostného systému v Európe vychádzal z geografických daností Českej republiky a Slovenskej republiky ako hraničných pásiem NATO na západe a Spoločenstva nezávislých štátov na východe. Profesor R. Huber sa domnieval, že geostrategický význam tohto priestoru z hľadiska obrany jedného z uvedených hlavných geopolitických subjektov európskeho vplyvu, v prípade ich potenciálneho vzájomného konfliktu, by narastal.

⁵ Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (VÚA – VHA) Praha, fond (f.) Ministerstvo národnej obrany (MNO), Sekretariát ministra národnej obrany (S MNO), 1967, signatúra (sign.) č. 24 – 5/1 – 2.

Tamže, f. MNO, f. Organizačná a mobilizačná správa (OMS) Generálneho štábu ČSLA (GŠ ČSLA), 1967, sign. č. 1 – 4/1.

– pozn. M. P.) rozsiahly analytický materiál „Vojensko-strategické postavenie ČSSR“. Tím autorov vyhodnotil na základe geografických faktorov a posúdenia konfigurácie terénu, že územie ČSSR neposkytuje výhodné podmienky pre činnosť veľkých operačných zväzov strategického určenia.⁶

Z územia ČSSR vychádzal dôležitý operačno-strategický smer Praha – Nancy (departement Meurthe-et-Moselle, región Grand Est v severovýchodnom Francúzsku) s vyhodnotenou kapacitou frontu s dvomi až tromi armádami v prvom a s jednou až dvomi armádami v druhom slede. Význam tohto smeru vyplýval z jeho priamej väzby na strategický smer Berlín (Berlín) – Paris (Paríž).

V smere „západ – východ“ prechádzal československým územím operačno-strategický smer Nürnberg (Norimberg) – Praha – Ostrava s variantným odbočením na Bratislavu. Aj jeho význam vyplýval predovšetkým z priamej väzby na operačno-strategické smery Fulda – Leipzig (Lipsko) – Wrocław a Mníchov – Wien (Viedeň), ktoré obojstranne obkľučovali západnú polovicu ČSSR s dôležitým ekonomickým a vojenským potenciálom strategického významu. Ďalšie potenciálne operačné smery „západ – východ“, ktoré prechádzali cez územie ČSSR, geograficky súviseli s „podunajským smerom Mníchov – Viedeň“.⁷

V porovnaní so strategickým smerom Hannover – Berlín – Warszawa (Varšava) boli operačno-strategické smery prechádzajúce územím ČSSR a Rakúska k západným hraniciam Sovietskeho zväzu kratšie. Tento fakt mohol podľa názoru vojenských stratégov VZ výrazne ovplyvniť strategické plány NATO.⁸

Tím pod vedením genmjr. doc. Ing. V. Matičku, CSc.⁹ konštatoval, že „...*pre agresívne plány NATO môže ČSSR predstavovať veľmi významný priestor*...“.¹⁰ Predpoklad vychádzal zo skutočnosti, že jeho územie vytváralo v danom období dôležitý koridor k operačno-strategickým objektom dislokoványm na území Poľska a čiastočne Maďarska. Súčasne umožňoval preniknutie na územie Rumunska. Nezanedbateľným faktorom zvyšujúcim význam územia ČSSR boli geografické podmienky. Tie umožňovali uskutočniť obchvat bývalej Nemeckej demokratickej republiky z juhu a súčasne rozdeliť zoskupenia ozbrojených síl členských štátov Varšavskej zmluvy na dva izolované celky.¹¹

Územím Slovenska, Čiech a Moravy, aj napriek permanentnej príprave VZ a NATO na vojnový konflikt a ich poloha v centre potenciálneho priestoru európskej vojnovnej činnosti, neprechádzal žiadny vojenský strategický smer. Geostrategický význam ČSSR vyplýval najmä z faktu, že jej územie oddeľovalo, ale súčasne aj prepájalo priestorom tzv. Moravskej brány hlavný európsky strategický smer, nachádzajúci sa severne, a južný, tzv. pomocný strategický smer.¹²

Ovládnutie územia ČSSR umožňovalo voľnejšie a pružnejšie manévrovanie na hlavných strategických smeroch. Na rozdiel od Slovenska sa poloha Čiech nachádzala v súvislom priestore, ktorým prechádzal strategicko-operačný smer Praha – Norimberg – Strasbourg (Štrasburg) – Dijon a opačne.

⁶ Tamže, f. MNO, f. S MNO, 1969, sign. 24 – 4/1 – 23.

⁷ Tamže.

⁸ Tamže, 1969, sign. 24 – 4/1 – 29.

⁹ Václav Matička, od roku 1958 generálmajor. V období od roku 1958 – do septembra 1969 vykonával funkciu veliteľa fakulty – zástupcu náčelníka Vojenskej akadémie Antonína Zápotockého (VAAZ). V závere svojej vojenskej kariéry (1970 – 1973) pôsobil vo funkcii náčelníka vedecko-výskumného pracoviska VAAZ Brno.

¹⁰ VÚA – VHA Praha, f. S MNO, 1969, sign. 24 – 4/1 – 29.

¹¹ Tamže.

¹² VÚA – VHA Praha, f. MNO, S MNO, 1966, sign. č. 24 – 5/2 – 4.

Podľa tímu genmjr. V. Matičku bola poloha ČSSR z hľadiska vojenského obranného uvažovania nevýhodná. Členovia tímu sa zhodli v hodnotení, že teoretickú hodnotu obrany znižoval najmä nepriaznivý rovnobežkový a poludníkový rozmer spoločného štátu a celková dĺžka jeho hraníc so susedmi.¹³

Vojenski stratégovia Spojeného velenia Varšavskej zmluvy členili územie ČSSR na dva relatívne samostatné celky, a to česko-moravský geostrategický priestor a slovenský geostrategický priestor. Obidva priestory boli prepojené s časťou územia Slovenska – Záhorím, ktoré je súčasťou tzv. Karpatského oblúka. (V niektorých zachovaných dokumentoch Spravodajskej správy a Operačnej správy Generálneho štábu Československej ľudovej armády je Záhorie vyčlenené zo slovenského geostrategického priestoru a začlenené do česko-moravského geostrategického priestoru – pozn. M. P.) Česko-moravský geostrategický priestor vyhodnotili ako náročný na vedenie obranného boja. Vytváral vhodné geografické podmienky pre rozsiahle vojenské operácie.

Z vojensko-geografického hľadiska sa územie ČSSR delilo na dva odlišné celky. „Západný“ sa nachádzal na západ od čiar Opava – Brno – Znojmo a ohraničovali ho pohoria Českej vysočiny. „Východný“ celok sa nachádzal na východ od čiar Český Těšín – Holešov – Bratislava. Jeho kostru tvorila časť veľkého tzv. Karpatského oblúka.¹⁴

Územie ČSSR sa ako celok stalo významným faktorom v predpokladanom „Stredoeurópskom priestore vedenia bojovej činnosti“. Svojím hornatým povrchom sa podstatne líšilo od jeho ostatných častí. Súčasne oddeľovalo jeho rozsiahlejšiu severnú časť od južnej. Operačná správa Generálneho štábu (GŠ) Československej ľudovej armády (ČSLA) a vojenski stratégovia štábu Spojených ozbrojených síl Varšavskej zmluvy územie ČSSR hodnotili, popri alpskom horskom systéme v Rakúsku a Švajčiarsku, ako najmenej vhodný priestor pre vedenie útočných operácií v strednej Európe.¹⁵

Generálny štáb ČSLA vo vypracovanej tzv. cieľovej analýze konštatoval, že územie bývalej ČSSR poskytovalo veľké možnosti a výhodné podmienky pre vedenie obrannej činnosti.¹⁶ Česko-moravský geostrategický priestor vyhodnotil z geografického aspektu ako málo vhodný na vedenie obrannej činnosti. Naopak, odporúčal ho pre vedenie rozsiahlych vojenských útočných operácií.¹⁷ Slovenský geostrategický priestor vyhodnotil ako účinnejší na vedenie obrannej činnosti.¹⁸ Uvedená tzv. cieľová analýza GŠ ČSLA v ňom vylučovala možnosť vedenia „priestorovej obrany“. V tomto priestore vojenski odborníci štábu Spojených ozbrojených síl Varšavskej zmluvy a Generálneho štábu ČSLA vylučovali aj vedenie rozsiahlych vojenských útočných a obranných operácií pozemného či vzdušného charakteru.¹⁹

Vyššie uvedené aspekty špecificky ovplyvňovali dislokáciu a organizačnú výstavbu ČSLA. Táto zložitá problematika vyplývala, okrem iného, aj z predpokladanej „koaličnej obrany“ a teoreticky uvažovaného „koaličného útoku“ síl Varšavskej zmluvy (niektorí historici nerozlišujú medzi operačným plánom a námetom vojenského cvičenia a dopúšťajú sa takej zásadnej chyby – pozn. M. P.). V predpokladanom najpravdepodobnejšom variante budúceho vojnového konfliktu mala ČSLA spolu s Národnou ľudovou armádou (NĽA) Ne

¹³ Tamže.

¹⁴ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. Operačná správa (OS) GŠ ČSLA, 1962, sign. č. 18 – 3/10.

¹⁵ Tamže.

¹⁶ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OS GŠ ČSLA, 1967, sign. č. 40 – 60/11.

¹⁷ Tamže.

¹⁸ Archív Komisie vlády Slovenskej republiky pre analýzu historických udalostí rokov 1967 – 1970 (A KV SR) Bratislava, f. Archív Česko-slovenskej armády (A Č-SA) Olomouc, f. 0855, škatuľa (šk.) č. 1.

¹⁹ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OMS GŠ ČSLA, 1969, sign. č. 1 – 3/1.

meckej demokratickej republiky (NDR) a sovietskymi jednotkami dislokovanými na území bývalého „Východného Nemecka“ pôsobiť ako armáda prvého sledu s úlohou zabezpečiť vytvorenie podmienok pre nasadenie druhého strategického sledu vojsk VZ v časovom horizonte do približne 70 hodín.²⁰

V súvislosti s predpokladanými plánmi NATO si členovia štábu Spojených ozbrojených síl Varšavskej zmluvy uvedomovali dôležitosť územia ČSSR. Predstavovalo významný koridor k operačno-strategickým objektom Poľska a čiastočne Maďarska a ďalej umožňovalo preniknutie na územie Rumunska.²¹ Cez územie ČSSR bol teoreticky možný obchvat bývalej NDR z juhu. Podľa názorov vojenských stratégov VZ to v konečnom dôsledku umožňovalo rozdeliť zoskupenie ozbrojených síl tzv. východného bloku na dva izolované celky.²²

Štáb Spojených ozbrojených síl Varšavskej zmluvy začlenil ozbrojené sily NATO do dvoch operačných sektorov.²³ Operačné územia „Severná Európa“, „Stredná Európa“ a „Južná Európa“ tvorili „európsky operačný sektor“. Operačné územie – „Stredná Európa“ teoreticky vytváralo dôležitý geostrategický a geopolitický priestor, v ktorom tento štáb predpokladal s vysokou pravdepodobnosťou „agresívny úder“ proti krajinám tzv. socialistického tábora.²⁴ Hlavné európske strategické a operačné smery v „Západnom priestore vedenia bojovej činnosti“ uvedený štáb vyhodnotil mimo územie bývalej ČSSR. V 60. rokoch minulého storočia GŠ ČSLA vo svojej tzv. cieľovej analýze identifikoval vo vzťahu k územiu republiky dôležité operačné smery, a to Praha – Plzeň – Saarbrücken (v niektorých dokumentoch je uvedená rieka Saar – pozn. M. P.) a opačne a Brno – Viedeň – Mníchov a opačne.²⁵

Jedným z najvýznamnejších operačných smerov je v tejto analýze označený operačný smer Viedeň – Přerov – Ostrava a opačne. Rozdeľoval územie ČSSR na dve časti. Súčasne spájal a oddeľoval od seba hlavný európsky strategický smer Paríž – Moskva a opačne a jeho tzv. pomocný južný európsky strategický smer Kluj (Kluž) – Norimberg a opačne.²⁶ Uvedený operačný smer mal v priestore od štátnych hraníc po Znojmo šírku približne 70 km a predpokladanú kapacitu do jednej armády s deviatimi divíziami.²⁷ Na východ od Brna sa zužoval približne v 50-kilometrovom úseku a pri priechode tzv. Moravskou bránou do hrdla, ktoré bolo široké 15 až 20 km.²⁸

Vojenská stratégia Varšavskej zmluvy konštatovali, že význam „Západoeurópskeho priestoru vedenia bojovej činnosti“ určovala najmä geografická poloha, vhodné klimatické a prírodné podmienky, vysoko rozvinutá vojensko-ekonomická základňa, značný počet ľudských a materiálových zdrojov a vysoký stupeň operačnej prípravy jednotlivých štátov.²⁹ Uvedený priestor si podľa názorov sovietskych vojenských stratégov „...priam vynucoval vykonanie strategickú operáciu hodnotou niekoľkých operačných zväzov, operačných a strategických zväzov a z hľadiska rozmiestnenia štátov Varšavskej zmluvy bude vedená

²⁰ A KV SR Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 157.

²¹ In *Vojenské rozhledy*, 1992, č. 4, s. 49.

²² A KV SR Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 25.

²³ Tamže.

²⁴ Tamže.

²⁵ A KV SR Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 157.

²⁶ Tamže.

²⁷ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OS GŠ ČSLA, 1967, sign. č. 2/1.

²⁸ Tamže.

²⁹ A KV SR Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 155.

*jednoznačne vojskami spojeneckého zloženia...*³⁰ V súvislosti s uvedeným plánom zostávala geostrategická poloha bývalej ČSSR naďalej prioritná, pretože sa nachádzala v pásme operačno-strategického smeru Praha – Norimberg – Saarbrücken.

Z hľadiska pochopenia skúmanej problematiky a zvlášť ČSLA, ako jedného z pilierov „branného systému“ je vhodné poukázať na niektoré historické súvislosti a fakty. Na začiatku roku 1961 schválilo Národné zhromaždenie „Zákon o obrane Československej socialistickej republiky“, (18. apríla). Význam tohto zákona v danej dobe spočíval v tom, že formuloval základné vojensko-politické princípy v oblasti obrany. Jedna z právnych noriem v uvedenej oblasti určila, že KSČ mala nielen vedúcu, ale aj riadiacu úlohu v procese zabezpečenia obranyschopnosti. Všetky úlohy v tomto smere sa stali direktívami. Za ďalšie dôležité dokumenty v oblasti budovania ČSLA a „vojenskej výstavby štátu“ možno považovať Ústavu Československej socialistickej republiky zo dňa 11. júla 1960 (zákon č. 100/1960 Zb.), branný zákon z roku 1958 a Zákon o obrane Československej socialistickej republiky (č. 40/1961 Zb.) zo dňa 18. apríla 1961. Význam orgánov KSČ v armáde a ich výlučné postavenie v tomto mocenskom nástroji vychádzali z Ústavy ČSSR, Zákona o obrane ČSSR a najmä z princípu „vedúcej úlohy KSČ v spoločnosti“. Uvedené dokumenty určili, že KSČ má riadiacu úlohu v celom procese komplexného zabezpečenia obranyschopnosti krajiny.

Výstavba ČSLA, podobne ako armády v ostatných krajinách, reagovala na aktuálne hodnotenie vonkajšieho bezpečnostného prostredia. To znamená, že jedným z určujúcich faktorov sa stal proces uvoľňovania alebo eskalovania napätia najmä v záujmových oblastiach obidvoch blokov alebo ich vedúcich mocností, t. j. Zväzom sovietskych socialistických republík (ZSSR) a Spojenými štátmi americkými (USA). V 60. rokoch minulého storočia je možné ako typické príklady zvýrazniť dve krízy, a to „berlínsku“ a „kubánsku“,³¹ ktoré obsahovali značný potenciál eskalácie hrozby konfliktu do vojny. Príkladom reagovania československého centra moci je známy rozkaz MNO ČSSR č. 0012/1961 (zo dňa 9. septembra 1961), keď ČSLA v obmedzenom časovom horizonte dosiahla „vojnový stav“.³² V súvislosti s faktom, že ČSLA mala určenú úlohu frontu (rozhodnutie z roku 1961, že ČSLA vytvorí v rámci Spojených ozbrojených síl Varšavskej zmluvy „samostatný Československý front“ – pozn. M. P.), tak musel byť vyriešený aj problém velenia po prechode na „vojnový stav“. Riešenie spočívalo v administratívnom rozhodnutí o reorganizačných zmenách z úrovne ministra národnej obrany ČSSR a následne náčelníka GŠ ČSLA.

Na základe uznesenia Predsedníctva Ústredného výboru (P ÚV) KSČ zo dňa 26. októbra 1965 a rozkazu prezidenta ČSSR sa vyčlenila Pohraničná a Vnútná stráž z podriadenosti ministerstva vnútra a podriadila sa dňom 1. januára 1966 ministerstvu národnej obrany. K tomu vydal minister vnútra ČSSR svoj rozkaz č. 41 zo dňa 5. novembra 1965. V podriadenosti Ministerstva vnútra ČSSR zostali oddelenia pohraničných kontrol, samostatný strážny prápor HRAD a zabezpečovacie jednotky krajských správ ministerstva vnútra a centrály

³⁰ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OS GŠ ČSLA, 1967, sign. č. 28/4.

³¹ V archívnych dokumentoch sa uvádza aj „karibská kríza“. Prvé odhady v dokumentácii o bojovej pohotovosti z októbra 1962 predpokladali na plánované rozvinutie povolať zo zálohy 3 900 dôstojníkov a 1 600 práporčíkov. Vtedajší 2. vojenský okruh (predchodca Východného vojenského okruhu) predpokladal povolať pre svoje potreby 314 dôstojníkov a 122 práporčíkov.
VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. Kádrová správa (KS), 1962, sign. 1-2/14.

³² Na základe rozhodnutia dočasne pozastaviť odchod vojakov do zálohy o 3 mesiace dosiahli počty ČSLA až úroveň 280 000 osôb. Ďalším kontroverzným opatrením sa stal neúspešný pokus o vytvorenie „jednotných ozbrojených síl“ ČSSR z januára 1966. V relatívne krátkom období sa súčasťou ČSLA stala okrem Pohraničnej stráže aj Vnútna stráž. Uvedeným rozhodnutím došlo k zvýšeniu početnosti ČSLA na úroveň približne 230 000 osôb.

ministerstva vnútra.³³ Rozkaz prezidenta ČSSR zo dňa 5. novembra 1965 o „Vytvorení jednotných československých ozbrojených síl“ nariadil Pohraničnú stráž³⁴ „...organizovať ako samostatný druh vojska...“ k plneniu týchto základných úloh: „...vykonávať ochranu štátnych hraníc ČSSR s kapitalistickými štátmi a sprevádzať lode kapitalistických štátov po rieke Dunaj, za brannej pohotovosti štátu plniť vymedzené úlohy pri obrane krajiny...“.³⁵ Prezident svojím rozkazom súčasne zrušil dňom 1. apríla 1966 vojskovú ochranu štátnej hranice s NDR a jej zabezpečenie nariadil vykonávať zložkami Zboru národnej bezpečnosti (ZNB) podobným spôsobom ako s inými štátmi Varšavskej zmluvy. Do 1. júla 1966 mal byť ukončený proces zrušenia Vnútornej stráže ako zložky ozbrojených síl. Jednotky, ktoré mali aj naďalej zabezpečovať ochranu objektov zvláštnej dôležitosti prešli do podriadenosti príslušných vojenských orgánov.³⁶

Predsedníctvo ÚV KSČ svojím uznesením zo dňa 7. júla 1964 rozhodlo vytvoriť na báze veliteľstiev „vševojskových“ armád a veliteľstva 2. vojenského okruhu tri vojenské okruhy. Ich územné obvody určilo takto: 1. vojenský okruh Příbram (kraje: Stredočeský, Západočeský, Severočeský a hlavné mesto Praha), 4. vojenský okruh Tábor (kraje: Juhočeský, Východočeský a Juhomoravský) a 2. vojenský okruh Trenčín (kraje: Severomoravský a celé územie Slovenska). Z dôvodu „...utajenia a vhodnejšieho použitia v styku s verejnosťou...“ došlo k úprave názvov veliteľstiev vojenských okruhov: Západný vojenský okruh – Příbram, Stredný vojenský okruh – Tábor a Východný vojenský okruh – Trenčín.³⁷ Veliteľstvo Východného vojenského okruhu (VVO) malo spočiatku v podriadenosti dve divízie (14. tankovú divíziu – Olomouc a 18. motostreleckú divíziu – Prešov). Po necelom roku existencie VVO došlo k zrušeniu jednej divízie. V tomto období mala „mierová“ ČSLA k dispozícii dovedna 10 divízií (vojnový stav zostal na počte 16 divízií).

Vojenské rozviedky VZ predpokladali, že NATO bude schopné kedykoľvek realizovať dlhodobý (10 dní až 1,5 mesiaca) a strednodobý variant (3 dni až 10 dní) prechodu na vojnový stav. Na základe vyhodnotenia získaných relevantných informácií vojenski spravodajskí analytici VZ predpokladali, že NATO v priebehu 80. rokov 20. storočia dosiahne stav, keď bude schopné zrealizovať krátkodobý variant prechodu na vojnový stav (2 až 3 dni). Varšavská zmluva sa na uvedený variant pripravovala a v tomto smere aj koncipovala zamerania a úlohy pre jednotlivé vojenské rozviedky členských štátov. Priorita spočívala v získaní strategickej iniciatívy a minimalizovaní rizika strategického prekvapenia.

V novom bezpečnostnom modeli, ktorý determinovali podmienky gradujúcej tzv. studenej vojny a pretrvávajúca potenciálna hrozba vzájomnej vojenskej konfrontácie dvoch vojensko-politických blokov zohrávala bývalá ČSSR špecifickú úlohu. Jej územie sa nachádzalo v priestore, ktorý okrem iného tvoril súčasť tzv. nárazníkového pásma obidvoch ideologicky znepríatených blokov.³⁸

³³ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OMS, 1965, sign. 1 – 10/3.

³⁴ Rozkaz ministra národnej obrany ČSSR č. 007 z júla 1968 riešil vyčlenenie Pohraničnej stráže dňom 15. júla 1968 z Hlavnej správy pozemných vojsk MNO ČSSR. VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OMS, 1968, sign. 1 – 1/13.

³⁵ Tamže, sign. 1 – 10/5.

³⁶ Tamže.

³⁷ Tamže, sign. 2 – 3/1.

³⁸ Pozri: PÚČÍK, Miloslav. The East-West security system and the Czechoslovak army in the first half of the 1960s. In *The Journal of Slavic Military Studies*. Vol. 10, No. 4 (December 1977), pp. 44-79. PÚČÍK, Miloslav. Czechoslovakia and its Army in a Buffer Zone of „East – West“ (Period: 1960 – 1968 – August). In *Vojenská história*, 2018, roč. 22, č. 3, s. 95-126.

Význam tohto priestoru je potrebné hodnotiť aj v spojitosti s faktom, že územie ČSSR ležalo naprieč predpokladanej hlavnej osi každej väčšej vojenskej operácie európskeho významu. Zohrávalo dôležitý význam v povojnovej Európe a vo vojensko-strategickom uvažovaní obidvoch vojensko-politických blokov. Kontakt s južným bokom bývalej NDR a dôležitosť hranice s NATO ohrozovali kryt sovietskeho tzv. železného trojuholníka, ktorý vytvárali bývalé sovietske baltské republiky a časť teritória severozápadného Ruska.³⁹

Teritórium ČSSR zaujímal strategicky dôležitú pozíciu v línii dotyku s potenciálnym „nepriateľom – NATO“. Táto línia, nazývaná ako „obranná línia Varšavskej zmluvy“, sa začínala na severozápade tzv. východonemeckou obrannou líniou, prechádzala územím Čiech, Moravy, Slovenska a pokračovala na juhovýchode tzv. maďarskou obrannou líniou.⁴⁰

Operačné plánovanie GŠ ČSLA síce bralo ohľad aj na vyššie uvedenú pozíciu ČSSR, ale v konečnom dôsledku ho direktívne určil štáb Spojených ozbrojených síl Varšavskej zmluvy. Na základe súčasného vedeckého poznania možno konštatovať, že operačné plánovanie plnilo najmä funkciu nástroja na presadenie strategických plánov Generálneho štábu Sovietskej armády v európskom priestore vedenia bojovej činnosti.

Ďalšie úlohy ČSLA vyplývali z jej operačno-strategického postavenia a začlenenia do vojensko-politického bloku. Z uvedených dôvodov bola ČSLA ako celok prinútená cieľavedome a systematicky sa pripravovať na variant „agresie NATO“ zo smerov západného a juhozápadného a súčasne na útok západným a juhozápadným smerom. Priestor bývalej ČSSR bol teoreticky predurčený na vedenie vojenských operácií v celkovom počte približne 15 divízií pozemného vojska. Viac ako 80 percent ľudského potenciálu, zbraní a bojovej techniky bolo dislokovaných v blízkosti pomyselné deliacej línie medzi blokmi. V súvislosti s tlakom mocenských elit satelitov sovietskeho bloku bola ČSSR prinútená udržiavať na počet obyvateľov najvyšší početný stav armády v rámci tohto vojensko-politického bloku.⁴¹

V 60. rokoch 20. storočia vojenská koncepcia Varšavskej zmluvy vychádzala z predpokladu rýchleho a ofenzívneho nasadenia niekoľkých tankových armád rozdelených do operácií zahrnujúcich rozsiahle územia. Ťažiskom uskutočnenia kalkulovaných operácií mal byť „stredoeurópsky priestor vedenia bojovej činnosti“ (v niektorých dokumentoch bol tento priestor označený aj ako operačné územie „Stredná Európa“) a zvlášť územie Nemeckej spolkovej republiky (NSR) s plánovanou okupáciou v priebehu troch vzájomne sa prekrývajúcich fáz.⁴²

Vojenské strategické cvičenia armád Varšavskej zmluvy v 60. rokoch minulého storočia overovali vojenskú stratégiu ZSSR. Jej základným rysom bolo prevedenie včasného jadrového úderu na hĺbku predpokladanej úlohy bojovej činnosti v súčinnosti s útočnými operáciami.⁴³

Predstavy sovietskych vojenských a politických kruhov spočívali v tom, že jednotky tzv. severného pásma z operačných území „Severná Európa“ a „Stredná Európa“ alebo aspoň vybrané nesovietske vojenské formácie bližšie neurčeného stupňa bude možné rozvinúť v súčinnosti so sovietskymi divíziami za účelom nielen útočných, ale už i plánovaných obranných operácií proti NATO.

³⁹ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. S MNO, 1966, sign. č. 24 – 5/2 – 4.

⁴⁰ Tamže, 1967, sign. č. 24 – 5/1 – 2.

VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OMS, 1967, sign. č. 1 – 4/1.

⁴¹ A KV SR Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 155.

Tamže, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 157.

⁴² VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OS GŠ ČSLA, 1967, sign. č. 17841.

⁴³ Tamže, 1967, sign. č. 17/7 – 14.

Realizovať modelové situácie akejsi „pružnej odvety“ či tzv. nejadrovej prestávky⁴⁴ a teoretické úvahy v predpokladanom variante ozbrojeného konfliktu s ideologickým nepriateľom vyžadovalo disponovať spoľahlivými nesovietskymi vojenskými formáciami satelitov tzv. východného bloku, na území ktorých sa nachádzal predpokladaný frontový priestor. V uvedenej súvislosti operačná smernica, ktorú vypracoval generálny štáb sovietskych ozbrojených síl, určila ČSLA úlohu: „absorbovať“ predpokladaný prvý úder vyčlenených vojenských síl NATO, poskytnúť podporu, súčinnosť a zaistiť nasadenie ďalších strategicko-operačných sledov sovietskych vojsk.⁴⁵

Vojenský stratégovia Varšavskej zmluvy dospeli v hodnotenom období k záveru, že predpokladaná svetová vojna bude z hľadiska použitých prostriedkov, raketovou jadrovou vojnou. Ďalšie kalkulácie ústili do teoreticky najpravdepodobnejšieho záveru, že budúca vojna sa začne prekvapením, bez predchádzajúcich preskupovaní vojsk. Mali to byť tie, ktoré sa na začiatku 60. rokov 20. storočia nachádzali v predpokladaných geografických priestoroch bojovej činnosti.⁴⁶

Spracované dobové analýzy predpokladali, že potenciálny vojnový konflikt bude charakteristický pravdepodobným masovým použitím jadrových a raketových zbraní obidvoch ideologicky znepriatelených blokov.⁴⁷ Uvedený teoreticky predpokladaný variant podstatne menil dovtedy platné vojensko-teoretické uvažovanie, charakter, formy a spôsoby vedenia bojovej činnosti, ako i organizáciu armád a druhov vojsk.

Vojenský teoretici Varšavskej zmluvy predpokladali scenár s charakteristickou „...premenlivosťou situácie, nasadením množstva techniky a ľudí a zložitou manévrov...priestorovým rozšírením bojových akcií s pomerne vysokou dynamickosťou...“.⁴⁸

Realita existencie kvalitatívne nových zbraní hromadného ničenia znamenala okrem zásadných zmien v názoroch na vedenie vojnových operácií, v príprave, plánovaní, vytvorení nových špeciálnych druhov vojsk a prostriedkov aj zásadné prehodnotenie použitia klasických druhov vojsk a zbraní vo vzťahu k predpokladanému použitiu „jadrovo-raketových zbraní“.⁴⁹

Vojenský stratégovia Varšavskej zmluvy v období druhej polovice 60. rokov minulého storočia vypracovali modelové situácie vypuknutia vojnového konfliktu, v ktorých dominovali nasledujúce dva teoreticky najpravdepodobnejšie nižšie uvedené varianty.

1) Ozbrojenými silami NATO, nachádzajúcimi sa v deň „D“ v predpokladanom priestore vedenia bojovej činnosti, ktorých prvá operačná zostava mohla byť zosilnená a uvedená do bojovej pohotovosti pod zámienkou cvičenia alebo „...pod inými vhodnými zámienkami...“⁵⁰

2) Po čiastočnom skrytom rozvinutí ozbrojených síl NATO a vytvorení potrebného zoskupenia na najdôležitejších strategických a operačných smeroch.⁵¹

V podkladových materiáloch vypracovaných Operačnou správou a Spravodajskou správou Generálneho štábu ČSLA bol vyššie uvedený druhý variant uvádzaný ako najpravdepodobnejší. Tento názor obidve správy GŠ ČSLA argumentačne obhajovali „...analýzou stra-

⁴⁴ A KV SR Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 24.

⁴⁵ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. S MNO ČSSR, 1966, sign. č. 24 – 4 /1.

⁴⁶ Tamže, f. MNO, f. OS GŠ ČSEA, 1962, sign. č. 17 – 4/11.

Tamže, f. MNO, f. S MNO ČSSR, 1966, sign. č. 24 – 4/1.

⁴⁷ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OMS GŠ ČSLA, 1969, sign. č. 1 – 2/2.

⁴⁸ A KV SR Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 155.

⁴⁹ Tamže.

⁵⁰ Tamže.

⁵¹ A KV SR Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 156.

tegickej koncepcie a súčasným stavom a rozložením pozemných síl ideologického nepriateľa...“.⁵² Obidva varianty, podľa vojenských predstaviteľov Varšavskej zmluvy, nevyučovali scenár masového použitia jadrových zbraní s využitím momentu prekvapenia.⁵³

Z dostupných archívnych dokumentov vyplýva, že najpravdepodobnejšia vojenská koncepcia velenia Spojených ozbrojených síl Varšavskej zmluvy z roku 1965 vychádzala z predpokladu, že po obrannej fáze by plynule nadväzovala fáza ofenzívneho nasadenia tankových zväzov do dynamických operácií, zahrňujúcich veľké územia proti vojskám vopred určeného ideologického nepriateľa. Rozhodujúcim priestorom týchto operácií malo byť opäť operačné územie „Stredná Európa“, zvlášť teritórium bývalej Nemeckej spolkovej republiky⁵⁴ (v dobových dokumentoch GŠ ČSLA sa používal aj pojem Západné Nemecko – pozn. M. P.).

Pre front ČSLA bola z hľadiska jeho predpokladaného pásma pôsobenia dôležitá časť „západoeurópskeho priestoru bojovej činnosti“. Na východe ju ohraničovala: západná hranica ČSSR, na západe rieka Rhein (Rýn), na severe mestá Cheb a Wiesbaden, na juhu severné hranice Rakúska a Švajčiarska. Potenciálny priestor bojovej činnosti sa rozprestieral v južnej polovici územia bývalej NSR s rozlohou asi 100 000 km²) a rozmermi v smere východ – západ 350 km, sever – juh 270 km.⁵⁵

V poslednej tretine 60. rokov 20. storočia po vojenskej invázii časti vojsk VZ a následnej dislokácii sovietskych vojsk na území ČSSR došlo k zmene strategickej situácie. Zvýraznila to aj nová doktrína Varšavskej zmluvy z konca 80. rokov minulého storočia, ktorá musela byť na úrovni jednotlivých členských štátov tzv. východného bloku ďalej rozpracovaná.

V podmienkach ČSSR bol vypracovaný „Plán opatrení na presadenie požiadaviek vyplývajúcich z doktríny členských štátov Varšavskej zmluvy v podmienkach ČSLA“. Uvedený „Plán...“ schválilo 45. zasadanie kolégia ministra národnej obrany ČSSR dňa 22. 1. 1988 a predložilo ho vláde.⁵⁶

Nová doktrína Varšavskej zmluvy konštatovala, že ČSSR sa „...nachádza v bezprostrednom dotyku s vojensko-politickým blokom NATO a jeho vojská a ČSLA tvoria prvý operačný sled prvého strategického sledu spojených ozbrojených síl Varšavskej zmluvy...“.⁵⁷ Úlohu pre ČSLA stanovila takto: „...musí byť spôsobilá vytvoriť účinný systém PVOŠ, včas rozvinúť vojská operačného prikrytia štátnej hranice, organizovane doplniť vojská, vybojovať a udržať nadvládu vo vzduchu, vytvoriť zoskupenie prvého sledu k odrazeniu agresie a prechodu do útoku...“⁵⁸

Vojenski stratégovia Varšavskej zmluvy plánovali, že sovietske vojská budú tvoriť základ „spojeneckých frontových zväzov“ na strategických a operačných smeroch „západného priestoru vedenia bojovej činnosti“. „Front spojeneckého zloženia“ charakterizovali ako operačno-strategický zväz. Mal plniť strategické, operačno-strategické a operačné úlohy na jednom strategickom alebo na niekoľkých operačných smeroch „kontinentálneho priestoru vedenia bojovej činnosti“.

Podľa charakteru a rozsahu bojových úloh a podľa podmienok ich plnenia mala byť zostava „spojeneckého frontového zväzu“ zložená z 3 až 5 armád, prípadne jedného až dvoch

⁵² Tamže, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 155.

⁵³ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OS GŠ ČSLA, 1967, sign. č. 17 – 4/17.

⁵⁴ Tamže, f. MNO, f. OMS GŠ ČSLA, 1967, sign. č. 1/6 – 8.

⁵⁵ Tamže, f. MNO, f. OS GŠ ČSLA, 1990, sign. č. 10099.

⁵⁶ Tamže, f. MNO, f. S N GŠ ČSLA, 1979, sign. č. 10/19.

⁵⁷ Tamže, 1979, sign. č. 11/21.

⁵⁸ Tamže, 1979, sign. č. 3/2.

armádnych zborov (20 až 30 divízií rôznych členských štátov VZ – pozn. M. P.), letectva frontu (frontové a vojskové letectvo vrátane leteckých zväzkov a útvarov rôznych „národných armád“ – pozn. M. P.), niekoľko motostreleckých a tankových divízií frontovej podriadenosti, jedna až dve frontové raketové brigády, jedna až dve delostrelecké divízie, jedna až dve protiletadlové raketové brigády, niekoľko samostatných protiletadlových plukov a iné frontové zväzky a útvary druhov vojsk a špeciálnych vojsk zo zostavy rôznych armád členských štátov Varšavskej zmluvy. Variantne mohli byť začleňované aj vzdušné výsadkové divízie, zväzy, zväzky a útvary diaľkového a vojenského dopravného letectva.

V súvislosti s plnením úlohy „samostatného Československého frontu“ musela ČSLA v rámci útočnej operácie (v polovici 60. rokov minulého storočia sa z operačných plánov vytratila „obránná operácia“ – pozn. M. P.) preniknúť na územie ideologicky určeného nepriateľa – na územie vtedajšej NSR. Túto mimoriadne náročnú úlohu musela splniť ešte pred časovým horizontom príchodu 2. strategického sledu vojsk Varšavskej zmluvy. Splniť túto prioritnú úlohu jej mali „uľahčiť“ operačno-taktické a taktické raketové prostriedky.

Na začiatku 60. rokov minulého storočia vojenská stratégia Varšavskej zmluvy vypracovali premisu, že budúcemu vojnovému konfliktu bude predchádzať obdobie „zvýšeného nebezpečenstva“. ČSLA mala z úrovne velenia Spojených ozbrojených síl Varšavskej zmluvy určenú bojovú pohotovosť do 3 hodín. Operačná správa GŠ ČSLA spoločne so Spravodajskou správou GŠ ČSLA predpokladali, že ČSLA v tomto variante by musela začať bojovú činnosť iba s použitím jadrových zbraní.

Podľa utajených dohôd so ZSSR z augusta 1961 a júla 1963 mala ČSLA disponovať vlastnými prostriedkami jadrového napadnutia, dodanie jadrových hlavíc malo byť až tesne pred vypuknutím vojnového konfliktu. V tejto súvislosti bola po roku 1989 diskutovaná problematika rozmiestnenia jadrových zbraní na území bývalej ČSSR.⁵⁹ Dňa 15. decembra 1965 podpísali minister obrany ZSSR maršal A. A. Grečko a minister národnej obrany ČSSR armádny generál (arm. gen.) B. Lomský „Dohodu medzi vládou ZSSR a vládou ČSSR o opat-

⁵⁹ Operačná správa GŠ ČSLA vypracovala odpoveď pod č. j. 011245/17. 6. 1991 na interpeláciu poslancov Federálneho zhromaždenia ČSFR (P. Jégl, L. Lis, J. Soukup) ohľadne problematiky rozmiestnenia základní s jadrovými nábojmi na území ČSSR z roku 1986. Predpokladala, že v objektoch Bílina, Bělá pod Bezdězom a Míšov bola uskladnená jadrová munícia. Operačná správa svoj predpoklad postavila na niekoľkých indikátoroch a faktoch. Jedným z nich bol zvláštny režim utajenia, ktorý „...presahoval bežné normy stanovené pre prevádzku a ochranu objektov zvláštnej dôležitosti...“. Uvedené objekty boli predurčené na skladovanie špeciálnych bojových hlavíc. Vytvárali tak strategické zásoby jadrových zbraní Varšavskej zmluvy v „Západnom priestore vedenia bojovej činnosti“. Mali ich využiť nielen sovietske vojská pôsobiace podľa plánu v prípade vojnového konfliktu na tomto smere, ale aj pre ČSLA. Počet jadrových hlavíc určený pre ČSLA nezávisel od jej velenia, ale sa určoval operačnou smernicou Hlavného velenia Spojených ozbrojených síl Varšavskej zmluvy. Predstavitelia GŠ ČSLA v zostave genplk. K. Rusov (náčelník GŠ ČSLA), genmjr. B. Kučera (zástupca náčelníka GŠ ČSLA) a genmjr. J. Voštera (náčelník Operačnej správy GŠ ČSLA) na rokovaníach so sovietskou stranou navrhli, že sovietske špeciálne útvary budú pod krytím ako „spojovacie káblové útvary“ priamo podriadené sovietskemu generálnemu štábu. Sovietska strana tento návrh akceptovala. Prvý sovietsky špeciálny útvar mal pohotovosť k odjazdu do Sovietskeho zväzu dňa 20. februára 1969. Náklady na vybudovanie uvedených objektov predstavovali 173, 91 mil. Kčs, a realizovala a zaplatila ich ČSSR. Objekty užívala sovietska strana od roku 1965 do 1990. Na základe ďalších požiadaviek, ktoré vzniesla, musela ČSSR vybudovať ďalšie zariadenia v hodnote 30,3 mil. Kčs. Naopak, sovietska strana investovala výrazne nižšiu sumu, a to len 4,86 mil. Kčs. Celkové náklady na výstavbu objektov podľa sovietskych požiadaviek predstavovali v období rokov 1969 až 1990 pre ČSSR investície vo výške 430,56 mil. Kčs. Na základe dohody medzi vládami ČSSR a ZSSR zo dňa 2. novembra 1983 bola na území ČSSR (na teritóriu terajšej Českej republiky) dislokovaná raketová brigáda OTR SS-22 v priestore Hranice na Morave s odpalovacími zariadeniami v Práslaviciach, Starej Vode a Zelenom Kříži. Ďalšia raketová brigáda OTR R-300 bola dislokovaná v priestoroch Turnov a Mimoň-Hvězdov. Dňa 21. decembra 1986 podpísal minister národnej obrany arm. gen. M. Václavík „Dohodu medzi vládou ČSSR a vládou ZSSR o rozmiestnení základní s jadrovými nábojmi na území ČSSR“, ktorej platnosť sa časovo neobmedzovala. VÚA – VHA Praha (predtým Archiv Ministerstva obrany České republiky Praha, f. MO ČSFR, f. Kancelária MO, 1991/T, č. j. 080722., Informácie o tejto problematike publikovala dňa 17. februára 2007 aj Mladá fronta DNES. Objekty zverejnil Milan Červenka na stránke Vojensko.cz v Sekcii „Objekty Sovětské armády“).

reniach k zvýšeniu bojovej pohotovosti raketových vojsk“, v rámci ktorej sa začala výstavba troch objektov na území ČSSR. Splňovali normy skladovania jadrovej munície. Minister B. Lomský podpísal „Dohodu“ na základe zmocnenia, ktoré mal od prezidenta A. Novotného zo dňa 17. novembra 1965. Uvedenému aktu predchádzali dva dohovory medzi ČSSR a ZSSR (prvý zo dňa 30. augusta 1961 a druhý zo dňa 23. februára 1962 – pozn. M. P.), ktoré v prípade „mimoriadnych udalostí“ predpokladali dodanie špeciálnych bojových hlavíc, uskladnených na území ZSSR do ČSSR. Pri vytvorení optimálnych podmienok sa predpokladalo dodanie týchto hlavíc v časovom limite 18 až 22 hodín. Dohovory totiž vychádzali z premisy, že budúcej vojne bude predchádzať obdobie „zvýšeného nebezpečenstva“.

V nasledujúcich rokoch prevládol v najvyšších kruhoch Varšavskej zmluvy názor, že NATO pripravuje prekvapivý jadrový útok. ČSLA (s bojovou pohotovosťou limitovanou do troch hodín – pozn. M. P.), by potom ako vyplývalo z vyššie uvedenej úvahy, musela zahájiť bojovú činnosť „...iba s využitím výsledkov strategických jadrových zbraní, ktoré však pôsobili až v určitej vzdialenosti od štátnych hraníc ČSSR...“.⁶⁰

V priebehu marca 1965 (rokovania 16. – 21. marca 1965 v poľskej Legnici/Lehnici – pozn. M. P.) maršal A. A. Grečko oficiálne vyhlásil: „...Je možné uvažovať o uložení špeciálnych bojových hlavíc na území ČSSR so sovietskou obsluhou, ak o to požiada vláda ČSSR a dá k tomu súhlas vláda ZSSR...“.⁶¹ Uznesenie Vojenskej komisie obrany ÚV KSČ zo dňa 25. mája 1965 poverilo prezidenta ČSSR A. Novotného, aby „...vyžiadaval potrebný súhlas Predsedníctva ÚV KSSZ a konkrétne podrobnosti prerokoval s Hlavným velením Spojených ozbrojených síl Varšavskej zmluvy...“.⁶² V už spomínanej zmluve z decembra 1965 sa zúčastnené strany dohodli „...vybudovať do konca roku 1967 tri objekty...“.⁶³ Vláda ČSSR navrhla, že sovietske špeciálne útvary v budovaných objektoch VVP Libava a Mimoň (akcia „JAVOR“ – pozn. M. P.) by boli evidované ako spojovacie káblové útvary priamo podriadené GŠ Ozbrojených síl ZSSR. Listom číslo 37/67 náčelníka GŠ ČSLA náčelníkovi GŠ OS ZSSR boli zaslané dokumenty o prevzatí objektov „JAVOR“. Objekty odovzdala v dňoch 12. – 27. decembra 1968 komisia vedená náčelníkom Operačnej správy GŠ ČSLA, genmjr. J. Vošterom.

V strategickom zámere Spojeného velenia Varšavskej zmluvy malo územie bývalej ČSSR špecifický význam, pretože vytváralo spoločne s územím Poľska a NDR tzv. železný trojuholník na línii dotyku s nepriateľom – NATO. Československé územie predstavovalo jeho juhozápadnú časť.⁶⁴

V súvislosti s úvahami a plánmi vypuknutia vojenského konfliktu mala ČSLA ako front určenú prioritnú úlohu najmä v počiatočnej fáze eskalácie tohto konfliktu. V každom generickom pláne alebo námete spoločného cvičenia vojsk VZ ju vojenská stratégia začlenili do prvého strategického sledu koalíčných vojsk. Mala teda zohrať kľúčovú úlohu.⁶⁵

Námety cvičení a zachované generické plány z obdobia 60. rokov minulého storočia, či už na úrovni Operačnej správy GŠ ČSLA, alebo Spravodajskej správy GŠ ČSLA sa zhodujú v teoretickom poznaní, že ČSLA by nemohla plniť určené úlohy samostatne. Jej úlohy vychádzali z vojenskej doktríny Varšavskej zmluvy, ktorá vyjadrovala záujmy sovietskeho centra moci (sovietska vojenská doktrína z januára 1960).⁶⁶

⁶⁰ Tamže.

⁶¹ Tamže.

⁶² Tamže.

⁶³ Tamže.

⁶⁴ A KV SR Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. 24.

⁶⁵ Tamže, f. 0855, šk. 24., šk. 25.

⁶⁶ Tamže, f. 0855, šk. 154, šk. 155, šk. 157.

Úvahy o vlastnej doktríne a pokus o eliminovanie doktrinálneho tlaku v „pojanuárovom“ období prerušila vojenská intervencia VZ v auguste 1968. Zvlášť od konca 60. rokov minulého storočia začal v politických a vojenských kruhoch Varšavskej zmluvy postupne prevládať názor, že NATO pripravuje prekvapivý jadrový útok.⁶⁷

Analytický materiál pod názvom „Obrana ČSSR“, ktorý vypracovala Operačná správa GŠ ČSLA uvádza, že „...sovietska vojenská doktrína je základom vojenských doktrín štátov Varšavskej zmluvy...“.⁶⁸ Doktrína mala dva piliere: „politický“ a „vojensko-technický“ a vo svojej tzv. politickej časti sa zhodovala s doktrínami ostatných členských štátov Varšavskej zmluvy.⁶⁹

Jeden z dôsledkov vojenskej intervencie v auguste 1968 spočíval v tom, že sovietska vojenská doktrína začala byť nielen chápaná, ale aj presadzovaná „...ako oficiálne prijatý systém vedecky zdôvodnených názorov na politiku, charakter a spôsob vedenia vojny...ako prijatý systém výstavby a prípravy ozbrojených síl...“.⁷⁰ Nové stranické centrum moci pod vedením Gustáva Husáka a velenie armády mechanicky presadzovali myšlienky sovietskej vojenskej doktríny do oficiálnych stranických a štátnych dokumentov, do vojenských predpisov, vojenských poriadkov, rozkazov a smerníc.

Operačná správa GŠ ČSLA nevylučovala ani variant, že v dobe „zvýšeného ohrozenia“ budú realizované opatrenia spojené so zosilňovaním vzdušných a pozemných síl, jadrovými prostriedkami. Za rozhodujúcu fázu sa v 60. rokoch minulého storočia považoval jadrový útok, vedený globálne v celosvetovom meradle všetkými prostriedkami nukleárneho napadnutia.

Z hľadiska predpokladaného charakteru budúcej vojny sa vo vyššie uvedenom období značný dôraz kládol na protivzdušnú obranu a protiatómovú ochranu. Podľa názorov odborníkov GŠ ČSLA vyžadovalo vybudovanie systému protivzdušnej obrany „...vyčlenenie značných síl a prostriedkov pre aktívnu obranu...“ a súčasne vytvorenie „...dobrej organizácie...“ zameranej na zníženie účinkov leteckých úderov a úderov zbraní hromadného ničenia ako i odstránenia ich následkov.⁷¹

Sily a prostriedky protivzdušnej obrany (PVO) boli dislokované tak, aby teoreticky pokryli priestory s vysokou koncentráciou obyvateľstva, priemyslu a politické centrá, ako napríklad Praha, Bratislava, Brno, Ostrava a Plzeň. Súčasne vytýpané priestory pri západných hraniciach si vyžadovali „...vytváranie značnej hustoty protiletadlového delostrelectva, budovanie systému včasného zásahu stíhacieho letectva a sústredovania jeho síl...“ nad vopred vyhodnotenými najzraniteľnejšími priestormi a kvalitnú organizáciu výstrahy atď.⁷²

Operačná správa spoločne so Spravodajskou správou GŠ ČSLA vyhodnotili ako najnebezpečnejší smer zhodujúci sa s operačným smerom Norimberg – Plzeň – Praha a opačne. Druhým nebezpečným bol určený juhozápadný smer, ktorý sa stotožňoval s operačným smerom Viedeň – Přerov – Ostrava a opačne.

Protiatómová ochrana v období 60. rokov minulého storočia sa nachádzala ešte len v štádiu priprav. Uvedenú skutočnosť hodnotili Spojené velenie a štáb Spojených ozbrojených

⁶⁷ Tamže.

⁶⁸ A KV SR Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. 25.

⁶⁹ Materiál „Obrana ČSSR“ charakterizoval politický pilier ako určujúci. Zahrňoval problematiku týkajúcu sa „...politických cieľov a charakteru vojny, ich vplyv na budovanie ozbrojených síl a prípravu krajiny na vojnu...“. Vojensko-technický pilier riešil otázky „...spôsobu vedenia vojny, vojenskej výstavby, technického zabezpečenia ozbrojených síl a ich bojovej pohotovosti...“. A KV SR Bratislava, f. A Č-SA, Olomouc, f. 0855, šk. 25.

⁷⁰ Tamže.

⁷¹ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. S MNO, 1966, sign. č. 24 – 5/2 – 4.

⁷² Tamže.

síl Varšavskej zmluvy ako mimoriadne rizikový faktor. Začatie prác na riešení uvedenej problematiky iniciovalo Uznesenie politického byra ÚV KSČ zo dňa 21 februára 1955, ktoré súčasne rozhodlo aj o potrebe vydať odborné smernice k uvedenej problematike.

Generálny štáb ČSLA odporúčal využiť členitosť terénu v najdôležitejších lokalitách ČSSR, „...maskovať priemyselné objekty, vybudovať výrobné pod zemou a zmenšovať presnosť zásahov nepriateľského letectva...“.⁷³

Vojenské letectvo ČSLA⁷⁴ malo ako prioritnú úlohu pri napadnutí ČSSR určené zabezpečiť „...úspešné rozvinutie, nasadenie a boj pozemných vojsk činnosťou do hĺbky armádnych zborov prvého sledu protivníka...“.⁷⁵ Podľa dokladu zástupcu ministra národnej obrany a náčelníka Správy letectva a vojsk protivzdušnej obrany štátu (PVOŠ) generálporučíka (genpor.) J. Činčára sa mal dôraz položiť na obdobie prvých 3 až 5 dní od začiatku vojnového konfliktu. Vojenské letectvo sa ďalej malo aktívne zúčastniť na vzdušných operáciách na operačnom smere určenom pre ČSLA a viesť vzdušný prieskum do taktickej hĺbky protivníka, čo v danej dobe predstavovalo 300 km. Protivzdušná obrana mala plniť úlohy v rámci jednotného systému PVO Varšavskej zmluvy a v prospech poľného velenia ČSLA.

V armádach bývalej Varšavskej zmluvy názorom na spôsoby zahájenia vojnového konfliktu zodpovedali i názory na ciele operačného prikrytia a najmä na vedenie počiatočnej bojovej činnosti vyčlenenými vojskami.

Operačné prikrytie bolo považované za súčasť útočných operácií. Pásmo prikrytia sa v niektorých prípadoch stalo súčasťou východiskového priestoru. Toto pásmo vymedzovala „...vpredú štátna hranica a jeho zadná hranica bola totožná s predným okrajom východiskového priestoru pre tieto útočné operácie...“.⁷⁶

Postupný vývoj doktrínálnych princípov a názorov viedol od polovice 80. rokov minulého storočia v armádach bývalej Varšavskej zmluvy k prijatiu hlavnej formy odrazenia teoreticky predpokladanej agresie zo „Západu“ „...strategickou obrannou operáciou na kontinentálnom priestore bojovej činnosti...“.⁷⁷

Štáb Civilnej obrany (CO) ČSSR v spolupráci s OS GŠ ČSLA vypracoval v prvej tretine 60. rokov 20. storočia možný variant napadnutia Československa s teoretickou kalkuláciou strát civilného obyvateľstva v tzv. počiatočnom období vojny. V uvedenom variante sa uvažovalo, že velenie NATO sa bude snažiť dosiahnuť maximálnu mohutnosť a využiť moment prekvapenia prvého úderu.

Atómové údery ako súčasť „prvého úderu“ mali podľa vypracovaných generických scenárov velenia a štábu Spojených ozbrojených síl Varšavskej zmluvy a rezortu národnej obrany ČSSR zničiť letiská ČSLA, rozrušiť systém velenia a navádzania letectva, vytvoriť podmienky pre ovládnutie vzdušného priestoru, zlikvidovať podstatnú časť pozemného vojska (dislokované najmä v posádkach na území západných Čiech – pozn. M. P.) a údermi na sklady narušiť vytvorený systém zásob. Súčasťou „prvého úderu“ malo byť zničenie dôležitých politických a hospodárskych centier a komunikačných uzlov.

⁷³ Tamže.

⁷⁴ Bojové zloženie letectva: frontové letectvo (1 stíhacia letecká divízia s 3 plukmi, 1 stíhacia bombardovacia letecká divízia so 4 plukmi, 1 prieskumný letecký pluk, 1 dopravný letecký pluk, 1 vrtuľníkový pluk, 1 protirádiotechnická letka, 1 protirádiotechnický pluk), stíhacie letectvo PVOŠ (3 stíhacie letecké pluky, 1 rádiolokačná letka) a vojskové letectvo (2 spojovacie letky vojenských okruhov, 1 protirádiová vrtuľníková letka, 2 spojovacie letky „vševojskových“ armád, 7 vrtuľníkových letiek motostreleckých a tankových divízií). Uvedené uloženie vychádzalo z typového zloženia Sovietskej armády.

⁷⁵ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OS GŠ ČSLA, 1972, sign. 14/19.

⁷⁶ Tamže.

⁷⁷ A KV SR Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 855, šk. 157.

V konečnom dôsledku mal vzniknúť stav „...dezorganizácie v riadení štátu a mobilizácie záloh...“.⁷⁸

Celkove sa s prihliadnutím k vytypovaným vojenským a dôležitým civilným objektom a normám zabezpečenia „...útočnej operácie vojskami NATO na území ČSSR do dňa D + 5...“ predpokladalo s 260 až 325 údermi nukleárných zbraní.⁷⁹

Na základe vyššie uvedených teoretických kalkulácií, z celkového počtu predpokladaných možných atómových úderov, sa počítalo na vojenské ciele 240 až 300, na ostatné ciele 21 až 25 úderov.

Už v Uznesení vlády Československej republiky (názov Československá socialistická republika sa začal používať na základe Ústavy z roku 1960 – pozn. M. P.) číslo 1064 z roku 1958 boli vytypované najdôležitejšie „cieľové mestá a cieľové objekty“ s predpokladanými dňami napadnutia D + 5. Na územie Slovenska boli v tzv. počiatočnom období vojny kalkulované atómové údery na Bratislavu a Košice, sedem významných závodov, šesť komunikačných uzlov a dôležité vojenské ciele s celkovými stratami okolo 250 000 obyvateľov. V rámci celého územia Československa sa predpokladali straty vo výške 2 717 000 obyvateľov.

Civilná obrana v 70. rokoch 20. storočia evidovala na území ČSSR pre potreby ukrytia obyvateľstva dovedna 6 033 stálych krytov s kapacitou 931 900 osôb.⁸⁰ Na základe prípravy nových evakuačných plánov z roku 1975 sa predpokladala evakuácia približne 3 miliónov obyvateľov. V dôsledku predpokladaného vojnového konfliktu mali občania ČSSR pripravených dovedna 12 miliónov 600-tisíc ochranných masiek a 488-tisíc detských ochranných vakov pre deti vo veku do 18 mesiacov.

Ministerstvo národnej obrany⁸¹ požadovalo v súvislosti s predpokladaným charakterom budúceho vojnového konfliktu zabezpečenie v každom kalendárnom roku (od roku 1980) 300 000 kusov nových ochranných masiek a 4 000 prístrojov pre potreby radiačného a chemického prieskumu. Súčasne vo všetkých strediskových obciach a objektoch s vojenskou výrobou mala byť vybudovaná sieť stacionárnej detekcie (v 70. rokoch minulého storočia ju tvorilo 858 hlásičov úrovne radiácie – pozn. M. P.). Doplniť ju malo 271 mobilných analytických skupín zabezpečujúcich špeciálny radiačný a chemický prieskum pre potreby jednotlivých okresov.⁸² Z hľadiska zabezpečenia špeciálnej očisty sa v priebehu 70. rokov 20. storočia urýchlene vybuďovalo 401 miest špeciálnej očisty, 2 367 protichemických zariadení objektov CO a 7 814 družstiev špeciálnej očisty terénu. V tomto období podľa dokladu genmr. P. Figuša sa dosiahol stav zabezpečenia špeciálnej očisty pre 60 % obyvateľov a 40 % techniky, čo nezodpovedalo požiadavke zo strany Varšavskej zmluvy.⁸³

V súvislosti s hodnotením stavu pripravenosti systému CO vypracovali kompetentné zložky hodnotiaci materiál. V ňom sa napríklad konštatovalo, že v prípade vojnového konfliktu systém civilnej obrany by mal k dispozícii len 503 oddielov lekárskej pomoci, z nich plne materiálne vybavených bolo 276. Podľa odhadov mohli poskytnúť zdravotnícku pomoc

⁷⁸ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. S MNO, 1966, sign. č. 24 – 5/2 – 4.

⁷⁹ Tamže.

⁸⁰ A KV SR Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. 154.

⁸¹ Civilná obrana na stala na základe odporúčenia štábu Spojených ozbrojených síl Varšavskej zmluvy a v súlade s uznesením 176. schôdze P ÚV KSČ dňom 1. januára 1976 súčasťou rezortu národnej obrany. Úlohy CO vyplývali ešte zo zastaranej koncepcie, ktorú schválila Vojenská komisia obrany pri ÚV KSČ v roku 1961. Koncepcia z hľadiska predpokladaného použitia zbraní hromadného ničenia nespĺňala požiadavky na komplexnosť ochrany obyvateľstva, čo sa stalo predmetom kritiky na úrovni VZ. Nová koncepcia z roku 1977 už musela byť konzultovaná s odborníkmi v ZSSR a tí ju odporučili schváliť rade obrany štátu až v roku 1979.

⁸² A KV SR Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. 154.

⁸³ Tamže.

asi 700 000 zasiahnutým osobám do 48 hodín od vypuknutia konfliktu, čo predstavovalo 68 % postihnutých civilných osôb. Pre potreby hospitalizácie stredne a ťažko ranených osôb malo byť k dispozícii len 100 000 lôžok v „stálych a pomocných nemocniciach“ a 470 000 miest pre „improvizované uloženie“ ranených.⁸⁴

Na základe vypracovaných analýz Operačnej správy GŠ ČSLA vychádzala Organizačná a mobilizačná správa GŠ ČSLA z predpokladu, že budúci vojnový konflikt by trval viac než jeden rok, a tak odporučila vo svojej tzv. cieľovej analýze organizovať výcvikové a záložné útvary. Vo vypracovaných a schválených modelových situáciách sa predpokladalo, že stav tzv. vojnovnej armády by dosiahol počet 524 900 vojakov.

Organizačná a mobilizačná správa GŠ ČSLA pri výpočte strát pracovala so schválenými pravdepodobnými stratami počas jedného roka vojny. Celkové predpokladané straty sa odhadovali približne na úrovni 222 900 vojakov. Z uvedeného počtu sa u dôstojníkov vypočítali straty 17 800 osôb, u praporčíkov 3 800, u poddôstojníkov 71 400 a u mužstva 134 900 vojakov.⁸⁵

Vyššie uvedené celkové straty bolo nutné nahradiť. V období 60. rokov minulého storočia vypracovali kompetentné zložky Generálneho štábu ČSLA dva teoretické varianty nahradenia predpokladaných strát. Podstata prvého spočívala vo vycvičení záloh v priebehu jedného roka vo výcvikových útvaroch, zväzkoch, strediskách, učilištiach a vojenských školách. Druhý variant vychádzal z predpokladu, že by už mal k dispozícii vycvičené zálohy po postavení „vojnovnej armády“. Celková kapacita záložných útvarov, škôl a učilíšť v podstate zodpovedala celkovej výške úhrady týchto strát. Podľa údajov OMS GŠ ČSLA disponovala armáda dostatočným množstvom záloh v 1. vekovej triede (380 300 vojakov v zálohe 1. vekovej triedy, 602 000 vojakov v zálohe 2. vekovej triedy, 198 000 vojakov v zálohe 3. vekovej triedy – pozn. M. P.) po postavení vojnovnej armády i k úhrade ročných strát.

Úlohou výcvikových útvarov malo byť zhromaždiť, triediť, vystrojiť a odoslať zálohy určené na doplňovanie záložných útvarov. Uvedené úlohy mohli podľa predpokladov plniť aj samotné záložné útvary pokiaľ sa budú nachádzať na vlastnom území. V prípade variantu prechodu záložných útvarov mimo vlastné územie bolo rozhodnuté kompetentnými orgánmi realizovať doplňovanie prostredníctvom výcvikových útvarov.

V hodnotenom období Generálny štáb ČSLA vypracoval model, v ktorom počítal s tým, že vo výcvikových útvaroch by boli zálohy organizované do kompletných jednotiek a útvarov a takto v organických jednotkách odosielané na doplňovanie záložných útvarov. V prípade nutnosti sa uvažovalo aj s variantom priameho doplňovania tzv. bojových útvarov, a to i za predpokladu, že kapacita záložných útvarov by nestačila nahradiť spôsobené straty.

Priame doplňovanie strát bojujúcich vojsk malo byť zabezpečené záložnými útvarmi. Ich organizácia a materiálové vybavenie museli zodpovedať bojovým útvarom, ktoré mali doplňovať. V súvislosti s úlohami, ktoré mali plniť, sa zvažoval variant ich organizačného začlenenia k „vševojskovým“ armádam a frontu. Kapacita záložných útvarov musela byť teoreticky prepočítaná tak, aby zodpovedala stratám v priebehu jednej frontovej operácie, a to „...*hodnote strát celých jednotiek, prípadne útvarov, t. j. 13 - 25 percent...*“.⁸⁶

Na základe rozhodnutia ministra národnej obrany M. Dzúra vypracoval GŠ ČSLA informačnú správu o stave a vývoji doplňovania ozbrojených síl vojakmi v základnej službe a vojakmi v zálohe za brannej pohotovosti štátu. Minister národnej obrany ju potom predložil P ÚV KSČ. Upozorňoval na fakt, že len 66 až 67 % brancov z ich celkového počtu bolo schopných vojenskej služby bez zdravotného obmedzenia. Do ČSLA ročne nastupovalo (od

⁸⁴ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OS GŠ ČSLA, 1964, sign. 19/1 – 16.

⁸⁵ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OS GŠ ČSLA, 1972, sign. 14 /19.

⁸⁶ Tamže.

roku 1970) približne 10 až 20 % brancov s tendenciou k vyššej konzumácii alkoholických nápojov a viac ako 10 % brancov už skôr súdne trestaných.⁸⁷ V dôsledku priority dopĺňovania poddôstojníckych škôl, raketových útvarov pozemného vojska, PVOŠ a letectva museli byť „branci s nižšími kvalitami“ zaradovaní aj do „prvosledových“ zväzkov stálej bojovej pohotovosti, kde ich podiel dosahoval 37 až 44 % celkových počtov.⁸⁸

Počet brancov bez zdravotných obmedzení v období 70. rokov minulého storočia dosahoval úroveň 66 až 67 %. Tento stav vyhodnotil GŠ ČSĽA ako kritický a prijal opatrenia. Za účelom doplnenia vojenských útvarov ČSĽA museli byť povolani aj branci so zdravotnými obmedzeniami. Napríklad v časovom horizonte do roku 1981 ich plánovali povolať dovedna 35,3 %, pričom medzi nimi evidovali 6 % s ťažavami od výkonu strážnej služby a výcviku.⁸⁹ Napriek týmto obmedzeniam ich zaradili aj do „prvosledových“ pohraničných zväzkov stálej pohotovosti, kde ich podiel dosahoval 37 až 44 % z celkového počtu vojakov základnej služby.⁹⁰

Vojaci v zálohe tvorili takmer 70 % ČSĽA na vojnových počtoch, pričom vo veku do 31 rokov predstavovalo až 96 % všetkých predurčených záloh a 80 % z nich vykonalo základnú vojenskú službu alebo vojenské cvičenie v priebehu druhej polovice 70. rokov 20. storočia. Hlavná politická správa na základe vlastného prieskumu zistila nelichotivý stav, že z celkového počtu vojakov v zálohe predurčených na doplnenie ČSĽA na vojnové počty bolo len 14 % členov KSČ alebo kandidátov KSČ a 35 % organizovaných v Socialistickom zväze mládeže.⁹¹

Generálny štáb ČSĽA na prelome 60. a 70. rokov minulého storočia predpokladal, že budúci vojnový konflikt rozpúta NATO a mal to byť konflikt medzi „...dvomi protikladnými svetovými spoločenskými systémami – kapitalizmom a socializmom..., v ktorom by došlo k najkrutejšiemu globálnemu stretu mnohomiliónových koalíčných zoskupení ozbrojených síl. V jeho priebehu sa bojujúce strany budú snažiť nasadiť všetky druhy zbraní a bojovej techniky...“.⁹² Jeho charakteristickými rysmi mala byť: maximálna rozhodnosť, vysoká koncentrácia, dynamickosť a ničivý charakter vojenskej činnosti, globálny priestorový rozmer zahrňujúci celé územia konfliktných strán, zničenie významných hospodárskych objektov s vysokými stratami civilného obyvateľstva a príslušníkov ozbrojených síl obidvoch strán, ostrý boj o získanie a udržanie strategickej iniciatívy, náhle a časté zmeny situácií a spôsobov vedenia bojovej činnosti.⁹³

V predpokladanom variante budúceho vojnového konfliktu bol vypracovaný aj generický scenár, v ktorom sa predpokladalo začlenenie vopred určených zväzkov a zväzkov ČSĽA a ostatných členských krajín Varšavskej zmluvy „...do zostavy zväzkov sovietskych ozbrojených síl...“ alebo „...samostatné plnenie úloh...“. Pripravený bol aj variant, že v niektorých prípadoch „...mohli byť zväzky, zväzky a útvary sovietskych ozbrojených síl začlenené do zostavy zväzkov spojeneckých armád...“.⁹⁴

V procese prípravy a vedenia operácie sovietskych ozbrojených síl a spojeneckých armád v predpokladanom vojnovom konflikte sa už v mierovom období koordinovalo napríklad:

⁸⁷ Napríklad v roku 1980 vykonávalo v ČSĽA základnú vojenskú službu 1 294 vojakov, ktorí boli už v civilnom živote dvakrát a viac súdne trestaní. Tvorili 1,1 % z celkového počtu vojakov.

⁸⁸ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OS GŠ ČSĽA, 1972, sign. 14 /19.

⁸⁹ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OS GŠ ČSĽA, 1972, sign. 14 /19.

⁹⁰ Tamže.

⁹¹ Tamže.

⁹² Tamže.

⁹³ Tamže.

⁹⁴ Tamže.

zloženie vyčleňovaných vojsk, síl a prostriedkov a ich úlohy, organizácia velenia spojeneckým zoskupeniam vojsk, spôsob zabezpečenia spojeneckých armád jadrovou muníciou, organizácia jednotného systému protivzdušnej obrany a opatrenia operačnej prípravy územia spojeneckých krajín, opatrenia k zabezpečeniu presunov vojsk cez územie spojencov, spôsob využitia komunikácií k preprave vojsk a materiálov, spôsob zabezpečenia bojujúcich vojsk spojeneckých armád klasickou muníciou, pohonnými hmotami a ďalším materiálom a tiež ich dopĺňovanie osobami a vojenskou technikou.⁹⁵

Na začiatku druhej polovice 70. rokov minulého storočia vypracovali odborníci z Operačnej správy GŠ ČSLA v spolupráci so sovietskou stranou rozsiahly analytický materiál, v ktorom sa sústredili na generický scenár „jadrového úderu frontu“.

V tomto období Varšavská zmluva vypracovala niekoľko scenárov a variantov vypuknutia a priebehu budúceho vojnového konfliktu. Ako najpravdepodobnejší z nich vyhodnotili konflikt s použitím jadrových zbraní.

V prípade scenára vojnového konfliktu s použitím jadrových zbraní predpokladala Operačná správa GŠ ČSLA variant ničenia protivníka (v dokumente sa zásadne používal pojem „nepriateľ“) na celú hĺbku jeho operačnej zostavy vojsk. Plánovala „prvý jadrový úder“ a ďalšie jadrové údery. Dobová odborná terminológia vysvetľovala „prvý jadrový úder“ ako hromadný úder všetkými jadrovými prostriedkami alebo len časťou. Vykonať sa mal v krátkom časovom úseku podľa vopred schváleného jednotného plánu. Zhrňovať mal jedno až dve odpálenia operačno-taktických a taktických rakiet a jeden vzlet lietadiel – nosičov jadrových zbraní. Na „prvý jadrový úder“ frontu sa malo vyčleniť približne do 50 % jadrovej munície pridelennej na frontovú operáciu, do splnenia bližšej úlohy frontu malo byť použitých do 25 % a do splnenia ďalšej úlohy asi 15 – 20 % tejto munície. Zálohu frontu malo tvoriť približne 5 – 10 % pridelennej jadrovej munície.⁹⁶

Vojenský strategovia Varšavskej zmluvy v 70. rokoch 20. storočia určili, že front budú tvoriť 3 „vševojskové“ armády (5 až 6 divízií), 2 až 3 samostatné divízie a 1 až 2 frontové raketové brigády. Front mohol mať k dispozícii 54 až 72 odpaľovacích zariadení operačno-taktických rakiet a 40 až 48 odpaľovacích zariadení taktických rakiet. V konečnom dôsledku uvedený teoretický scenár vojnového konfliktu s použitím jadrových zbraní predpokladal použitie 94 až 120 rakiet rôzne typu. V zostave frontu sa súčasne nachádzali aj 2 až 3 stíhacie divízie, 1 až 2 stíhacie-bombardovacie divízie, 1 bombardovacia letecká divízia a niekoľko samostatných leteckých plukov. V plánovanom „prvom jadrovom údere“ sa predpokladalo, že 2 stíhacie-bombardovacie divízie by použili približne 80 až 120 bômb s jadrovou náložou a 1 bombardovacia letecká divízia asi 20 až 30 týchto bômb.⁹⁷

Sovietski vojenský strategovia považovali v tomto období útočnú operáciu za hlavný druh operácií ozbrojených síl „...pretože len útokom je možné dosiahnuť úplné zničenie nepriateľa...“.⁹⁸ V „Západoeurópskom priestore vedenia bojovej činnosti“ mohla hĺbka frontovej útočnej operácie dosiahnuť od 600 do 800 km. V prípade, že by mal front k dispozícii v prvom slede 3 až 4 armády, tak šírka jeho útočnej operácie mohla dosiahnuť 300 až 400 km a v krajnom prípade až 500 km. V uvedenom priestore vedenia bojovej činnosti sa predpokladalo pomerne vysoké tempo, a to priemerne 50 km za jeden deň v priebehu 12 až 15 dní vedenia útočnej operácie. Tempo určili sovietski vojenský strategovia a neskôr muselo byť prehodnotené, pretože reálne by sa ho nepodarilo dosiahnuť.⁹⁹ Front

⁹⁵ Tamže.

⁹⁶ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OS GŠ ČSLA, 1978, sign. č. 13/7.

⁹⁷ Tamže.

⁹⁸ Tamže.

⁹⁹ Tamže.

mal prelomiť obranu protivníka v 2 až 3 úsekoch a armáda spravidla v jednom úseku. V prípade vedenia frontovej útočnej operácie bez použitia jadrových zbraní sa šírka jedného úseku prelomenia obrany protivníka určila pre front v šírke 16 až 20 km (armáda mala určenú šírku úseku v rozmedzí 8 – 12 km a divízia v šírke 4 km – pozn. M. P.). S použitím jadrových zbraní malo dôjsť k zamoreniu 25 až 30 % územia východiskového priestoru frontu.¹⁰⁰

Velenie Varšavskej zmluvy v uvedenom scenári predpokladalo straty. Front mohol stratiť „...do 20 – 35 % živej sily, bojovej techniky a materiálu...“. ¹⁰¹ Bojová sila niektorých armád sa mohla v priemere znížiť o 30 až 60 % a straty jednotlivých divízií mohli dosiahnuť až 70 – 80 %, čo v konečnom dôsledku mohlo ohroziť ich bojaschopnosť, prípadne viesť až k „stavu nebojaschopnosti“. ¹⁰²

V kontexte s uvažovaním vojenských stratégov o charaktere budúceho potenciálneho vojnového konfliktu vypracovala v roku 1973 komisia zložená z príslušníkov Organizačnej a mobilizačnej správy GŠ ČSLA pod vedením zástupcu správy plk. M. Mandulu analýzu počtov brancov podľa rôznych ročníkov narodenia. V predmetnej analýze sa konštatovalo, že k 1. aprílu 1974 evidovala ČSLA spolu 188 482 brancov podľa ročníkov narodenia od roku 1951 (a staršie) až do roku 1954. Komisia zistila, že až 17 941 brancov bolo evidovaných ako „dočasne neschopní“, 29 053 malo určenú „náhradnú službu“ a 25 655 študovalo na vysokých školách. ¹⁰³ V roku 1973 mala mať ČSLA „na mierových počtoch“ pri naplnenosti na 100 % dovedna 128 592 vojakov. Väčšinu vojenských útvarov doplňovali brancami dvakrát v priebehu výcvikového roka a časť jedenkrát ročne. ¹⁰⁴ Tento stav kritizovali mnohí velitelia vojenských útvarov. Organizačná a mobilizačná správa GŠ ČSLA navrhovala postupne prejsť do roku 1976 na systém doplňovania brancami iba raz ročne. Velenie armády ho však odmietlo.

Velenie VVO participovalo na vypracovaní podkladov pre vyššie uvedenú analýzu a opäť využilo priestor na kritické zvýraznenie náročných výcvikových a mobilizačných úloh. Podľa dokladu, ktorý predkladal zasadnutiu Vojenskej rady VVO náčelník organizačného a mobilizačného oddelenia, sa vo vojenských útvaroch ročne vystriedalo približne 40 000 vojakov v zálohe na rôznych vojenských cvičeniach. ¹⁰⁵

Predstavy vojenských stratégov Varšavskej zmluvy o vojnovom konflikte s ideologickým nepriateľom zasiahli všetky oblasti spoločnosti a ovplyvnili aj bežný život civilného obyvateľov. Predsedníctvo ÚV KSČ na svojom zasadnutí schválilo dňa 19. marca 1971 zásady „Jednotného systému brannej výchovy obyvateľstva“. Uvedené zásady nahradili už

¹⁰⁰ Tamže.

¹⁰¹ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OS GŠ ČSLA, 1978, sign. č. 13/7.

¹⁰² Tamže.

¹⁰³ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OS GŠ ČSLA, 1973, sign. 45/13.

¹⁰⁴ Raz ročne sa doplňovala približne len jedna pätina vojenských útvarov ČSLA. K nim napríklad v roku 1973 nastupovalo na výkon základnej vojenskej služby 21 085 brancov. Väčšina vojenských útvarov bola doplňovaná v dvoch termínoch. V roku 1973 k nim nastúpilo spolu 94 740 brancov.

VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OMS GŠ ČSLA, 1973, sign. 42/50.

¹⁰⁵ Napríklad v druhej polovici 70. rokov 20. storočia (v roku 1976) plánovali povolať na cvičenia: 5 518 dôstojníkov v zálohe, 1 482 práporčíkov v zálohe a 33 822 poddôstojníkov a vojakov v zálohe. Rozdelení boli nasledovne: 9 965 (13. td.), 11 849 (14. td.), 849 (4. automobilová brigáda), 2 864 (okruhovú útvary), 1 814 (zdravotnícke zariadenia), 5 268 (útvary a zariadenia MV/Civilnej obrany), 1 942 (železničné vojsko), 2 542 (ministerské útvary), 1 350 (MV/ Pohraničná stráž), 662 (okruhovú sklady a zariadenia), 51 (výsadkári), 85 (krajské správy vojenskej dopravy) a 997 (pre potreby ostatných útvarov a zariadení).

Vojenský archív – Centrálna registratúra (VA – CR) Trnava, f. Vojenská rada Východného vojenského okruhu, 1971, sign. 1/855/39, č. j. 0014036/VR.

zastaraný systém z roku 1957. Podľa nových zásad sa začínala branná výchova už od 6. ročníka základnej deväťročnej školy, pokračovala na všetkých typoch stredných a vysokých škôl.

V rámci teritória vtedajšieho Východného vojenského okruhu sa nachádzalo 3 000 základných deväťročných škôl (ZDŠ), 545 „škôl druhého cyklu“ (stredné školy s maturitou a bez maturity) a 15 vysokých škôl. Za oblasť brannej výchovy na školách zodpovedalo ministerstvo školstva, k čomu malo vytvorené aj oddelenie brannej výchovy (na oddelení pôsobili aj traja vojaci z povolania – pozn. M. P.).

Východný vojenský okruh v súvislosti so zabezpečením realizácie zásad „Jednotného systému brannej výchovy obyvateľstva“ plnil široké spektrum úloh. Každoročne zabezpečoval prípravu 10 000 brancov – špecialistov (vodiči, radisti, výsadkáři, obsluhy rádiolokátorov, „pátrači – kresliči“ a prieskumníci – pozn. M. P.) a 12 000 brancov všeobecnej základnej prípravy.¹⁰⁶ Vojenski špecialisti z VVO poskytovali orgánom ZVĚZARMU odbornú pomoc. Príslušníci vojenského okruhu sa podieľali na „Brannej príprave obyvateľstva“, ktorá sa stala len doplnujúcou formou systému prípravy vojakov v zálohe. Veliteľstvo VVO sa k tejto forme stavalo kriticky. Porovnávalo ostatné členské štáty Varšavskej zmluvy, poukázalo na fakt, že v podmienkach ČSSR sa „...nedoceňoval význam systematickej prípravy záloh k plneniu úloh za brannej pohotovosti štátu...“.¹⁰⁷ Každoročne VVO zabezpečoval školenie 10 000 záloh určených vojenských odborností.

Vo vzťahu k civilnému sektoru zabezpečovali určení príslušníci VVO odborný charakter „prípravy obyvateľstva k civilnej obrane“. Podľa zásad „Jednotného systému brannej výchovy obyvateľstva“ mali vojenski odborníci garantovať, že civilné obyvateľstvo si „...osvojí potrebné branné vedomosti pre činnosť vo vojne...“.¹⁰⁸ Splnenie tejto nereálne určenej úlohy sa ukázalo ako mimoriadne zložitá, pretože išlo o najmasovejšiu oblasť prípravy.

Plnenie úloh uvedeného uznesenia P ÚV KSČ sa realizovalo v dvoch základných etapách. V prvej etape do 30. septembra 1971 sa činnosť určených príslušníkov VVO sústreďovala na „...objasnenie a vysvetľovanie zásad jednotného systému u civilných orgánov a po línii armády...“.¹⁰⁹ V druhej etape od 1. októbra 1971 (mala neobmedzené trvanie), ktorá mala označenie ako realizačná. V rámci nej sa na základe skúseností dopracovávali ďalšie opatrenia. V rámci tejto etapy vyvíjal veľkú aktivitu aktív ÚV KSS pre vysvetľovanie zásad „Jednotného systému brannej výchovy obyvateľstva“. V aktíve pôsobili aj príslušníci VVO, ako napríklad: genmjr. I. Dzamko (zástupca veliteľa VVO), plk. J. Kryl (zástupca náčelníka Politickej správy VVO), pplk. O. Michna, plk. Matejovič, pplk. Sabadoš, pplk. Z. Vokoun a pplk. J. Turza. V aktíve ÚV KSČ pôsobil pplk. Ublanič.¹¹⁰

Zástupca veliteľa VVO pre CO genmjr. J. Puškár¹¹¹ dokladal na zasadnutí vojenskej rady okruhu (25. marca 1977) analýzu výstavby Civilnej obrany¹¹² na teritóriu VVO. Vo svojom

¹⁰⁶ VA – CR Trnava, f. Vojenská rada Východného vojenského okruhu, 1971, sign. 1/855/30, č. j. 02528.

¹⁰⁷ Tamže.

¹⁰⁸ Tamže.

¹⁰⁹ Tamže.

¹¹⁰ Tamže.

¹¹¹ Genmjr. Ján Puškár vykonával funkciu zástupcu veliteľa VVO pre CO od októbra 1976 do októbra 1985.

¹¹² Civilná obrana sa začala budovať na základe vládneho nariadenia „Nariadenie o základných úlohách a povinnostiach Civilnej obrany na území ČSR z 13. júla 1951“, ktoré ďalej konkretizovalo uznesenie vlády ČSR č. 49 z 15. januára 1958. Uvedené uznesenie sa stalo základom pre vypracovanie „Smernice o Civilnej obrane Republiky Československej“. Základné ustanovenia uznesenia vlády spracovatelia zakomponovali aj do Zákona č. 40/1961Zb. o obrane ČSSR.

VA – CR Trnava, f. Vojenská rada Východného vojenského okruhu, 1971, sign. 1/855/41, č. j. 0027264/VR.

doklade vychádzal z uznesenia, ktoré prijala Rady obrany štátu na svojej 23. schôdzi dňa 19. júna 1975 a uznesenia P ÚV KSČ dňa 19. decembra 1975. Dôležitým záverom vyplývajúcim z uvedených uznesení, ktoré musel VVO aplikovať vo svojich podmienkach, sa stal fakt prevedenia CO z rezortu federálneho ministerstva vnútra do podriadenosti ministerstva národnej obrany. Zámer spočíval v tom, aby „...obranu a ochranu ČSSR ako celok riešil jeden rezort, t. j. MNO ČSSR...“.¹¹³

Koncepcia budovania CO, ktorá sa aplikovala v rámci VVO v druhej polovici 70. rokov minulého storočia, vychádzala z uznesenia vtedajšej Vojenskej komisie obrany ÚV KSČ schválenej v roku 1962. Civilná obrana sa podľa tejto koncepcie skladala z vojenskej a nevojenskej časti (na základe tzv. teritoriálneho výrobného princípu sa delila na teritoriálnu a rezortnú – pozn. M. P.).

Vojenskú časť CO tvorili: štáb CO ČSSR, štáby CO obidvoch republík, štáby CO hlavných miest – Prahy a Bratislavy, krajov, okresov (miest), ich prevádzkové a zabezpečovacie jednotky, územné vojenské pluky CO (vytvárali sa na báze štábov CO krajov) a federálne vojenské pluky CO (pluky, ktoré boli prevzaté do podriadenosti vojenských okruhov podľa R MNO ČSSR č. 020 z 8. septembra 1976 – pozn. M. P.).¹¹⁴

Nevojenskú časť CO tvorili: riadiace orgány (náčelníci a štáby) na jednotlivých stupňoch riadenia, územné služby CO (mestské, okresné, krajské, republikové a federálne), útvary a jednotky CO objektov národného hospodárstva a útvary svojpomoci. Útvary a jednotky tejto časti CO sa organizačne členili podľa odborností do plukov, práporov, oddielov, rôt, čiat, družstiev a hliadok. Budovali sa pri národných výboroch, podnikoch, závodoch, školách, úradoch, ústavoch a poľnohospodárskych závodoch z ich pracovníkov a zamestnancov. Nevojenskú rezortnú časť zabezpečovali jednotlivé rezortné ministerstvá. Nevojenskú teritoriálnu časť zabezpečovali podľa pokynov príslušných Rád obrany vlády republík, národné výbory a ich výkonné orgány (štáby CO).¹¹⁵

Nevojenská časť CO tvorila najrozsiahlejšiu časť Civilnej obrany a zahrňovala viac ako 3 milióny osôb celej ČSSR. V podmienkach Slovenska šlo takmer o 700 000 osôb.¹¹⁶ Náčelníkom CO SSR bol podpredseda vlády SSR J. Hanus a funkciu náčelníka štábu CO SSR vykonával plk. J. Kováčik.

Vojenskú časť CO tvorili: štáby CO, prevádzkové a zabezpečovacie jednotky na jednotlivých stupňoch štátnej správy. Predstavovalo to 10 plukov CO (vytvárali sa na báze krajských štábov CO – pozn. M. P.) a 2 vojenské pluky CO. Minister národnej obrany ČSSR zodpovedal za stav CO Ústrednému výboru KSČ, Rade obrany štátu a federálnej vláde. Podľa jeho pokynov zástupca ministra národnej obrany – náčelník CO ČSSR zabezpečoval každodenné riadenie federálnej CO. Veliteľ vojenského okruhu na základe rozkazu ministra národnej obrany (R MNO) č. 020 zo dňa 8. septembra 1976 zodpovedal za stav prevzatých plukov CO, za ich bojovú a mobilizačnú pohotovosť, bojovú a politickú prípravu a za materiálne zabezpečenie štábov CO jednotlivých stupňov a zabezpečovacích jednotiek štábov CO SSR, krajov a hlavného mesta SSR (nariadenie náčelníka GŠ ČSLA č. j. 004055 – 14 zo dňa 9. marca 1976).¹¹⁷

Východný vojenský okruh prevzal (v dňoch 27. – 28. septembra 1976) na základe R MNO č. 020 do svojej podriadenosti 6. pluk CO Malacky v januári 1977 aj čerstvo vytvorený

¹¹³ Tamže.

¹¹⁴ VA – CR Trnava, f. Vojenská rada Východného vojenského okruhu, 1971, sign. 1/855/41, č. j. 0027264/VR.

¹¹⁵ Tamže.

¹¹⁶ Tamže.

¹¹⁷ Tamže.

5. pluk CO Žilina (ministerstvo ho zriadilo až 1. januára 1977, dislokovaný v kasárňach P. Jilemnického v Žiline – pozn. M. P.).

Organizačná a mobilizačná správa GŠ ČSĽA vypracovala analytický materiál „Kalkulácia zdrojov a možnosti dopĺňovania ozbrojených síl v rokoch 1963 – 1980“. V roku 1963 mala ČSSR 13 900 000 obyvateľov, z ktorých bolo 2 610 000 mužov vo veku 20 až 50 rokov. Predpokladala, že v prípade vojnového konfliktu by splnilo kritériá spôsobilosti zaradenia do ozbrojených síl 1 800 000 vojakov v zálohe vo veku do 50 rokov.¹¹⁸

V období na konci 60. rokov minulého storočia počet vojakov ČSĽA dosahoval približne 230 000 osôb. Z celkového počtu vojakov zálohe sa pre potreby hospodárstva muselo vyčleniť 20 až 25 %, čo predstavovalo 360 000 až 450 000 mužov vo veku do 50 rokov. Organizačná a mobilizačná správa GŠ ČSĽA odporúčala ponechať v zálohe „...na úhradu strát a vytváranie nových vojenských útvarov...“¹¹⁹ v priebehu vojnového konfliktu značnú časť vojnových počtov ozbrojených síl. V uvedenom období sa pri vypracovaní pravdepodobného scenára vypuknutia a priebehu vojnového konfliktu počítalo, že ČSĽA bude mať 600 000 vojakov. Po vyčlenení 400 000 mužov pre hospodárstvo a vypočítaných stratách na zálohách v počte 450 000 vojakov v zálohe zostalo podľa dobových úvah pre prvé doplnenie mobilizovanej armády asi 350 000 vojakov v zálohe vo veku do 50 rokov.¹²⁰ Analýza predpokladala, že počiatočné vojnové počty ČSĽA nemali presiahnuť stav 600 000 vojakov, čo predstavovalo 4,32 % z celkového počtu obyvateľov ČSSR a so zálohami „na úhradu strát“ to malo byť na úrovni 8,63 % obyvateľov. Generálny štáb ČSĽA nakoniec veleniu a štábu Spojených ozbrojených síl Varšavskej zmluvy predložil argument, že odporúčané zvýšenie vojnových počtov ČSĽA nad hranicu 600 000 vojakov by „...bolo k ľudským možnostiam ČSSR nerealné...“.¹²¹

Bezprostredne po vojenskej intervencii v auguste 1968 sa tlak sovietskych vojenských predstaviteľov začal enormne zvyšovať s cieľom prinútiť ešte „neznormalizovanú“ generalitu ČSĽA, aby akceptovali vyššie uvedené odporúčané zvýšenie vojnových počtov. Argumenty voči tlakom sovietskych predstaviteľov v roku 1968 vypracovali príslušníci Organizačnej a mobilizačnej správy GŠ ČSĽA. Zahrnuli ich do dvoch analytických materiálov: „Podiel ČSĽA na odčerpaní osôb pre vojenskú službu z celkového počtu obyvateľstva ČSSR“ a „Podiel mierových plánovaných počtov na vojnových plánovaných počtoch“. Obe dva analyzovali obdobie rokov 1954 – 1967.

V prvom sa konštatovali nasledujúce fakty: v rokoch 1954 – 1957 mala ČSSR 12 338 450 obyvateľov, z nich vojnové počty v roku 1957 predstavovali 6,2 % z počtu obyvateľov, a naplnenie mierových počtov dosahovalo úroveň 1,68 % z celkového počtu obyvateľov, v roku 1959 z tohto počtu obyvateľov predstavovali vojnové počty 4,71 % a mierové 1,34 % obyvateľov. V roku 1959 žilo v ČSSR 13 745 577 obyvateľov. Naplnenie vojnových počtov v roku 1965 si vyžadovalo 4,08 % a mierových počtov 1,44 % z celkového počtu obyvateľov, v roku 1966 požiadavka na vojnové počty činila 3,94 % a mierové počty 1,58 %. V roku 1967 sa zvýšila požiadavka pre vojnové počty na 4,34 % a mierové počty na 1,64 %. V rokoch 1965 – 1967 štatistické údaje vykazovali 14 106 627 obyvateľov. Naplniť vojnové počty si vyžadovalo v roku 1968 vyčleniť 4,34 % osôb a pre naplnenie mierových počtov ČSĽA požadovala 1,61 % z celkového počtu obyvateľov. V roku 1969 došlo k zníženiu požiadavky pre zabezpečenie vojnových počtov na úroveň 3,99 % a mierových na 1,49 % z celkového počtu obyvateľov.¹²²

¹¹⁸ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OMS GŠ ČSĽA, 1963, sign. 2 – 2/6., sign. 2 – 4/4., sign. 6 – 2/42.

¹¹⁹ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OMS GŠ ČSĽA, 1963, sign. 2 – 2/6., sign. 2 – 4/4., sign. 6 – 2/42.

¹²⁰ Tamže.

¹²¹ Tamže.

¹²² VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OMS GŠ ČSĽA, 1968, sign. 2 – 3/23.

V druhom analytickom produkte už OMS GŠ ČSĽA riešila vojnové a mierové počty, ktoré mali zabezpečiť plnenie základnej úlohy armády. V roku 1938 predstavovali vojnové počty 1 110 255 osôb a mierové 171 853 osôb, v roku 1954 vojnové počty armády klesli na úroveň 736 088 a mierové na 279 981 osôb, v roku 1957 sa vojnové zvýšili na 764 564 osôb a mierové klesli na 207 316 osôb, v roku 1959 došlo k poklesu vojnových počtov na úroveň 648 205 osôb a mierových na 183 934 osôb, v roku 1965 opäť klesol počet vojnových počtov na úroveň 575 415 a mierové počty sa, naopak, zvýšili na 203 441 osôb, v roku 1966 vojnové počty opäť klesli na úroveň 555 163 osôb a mierové sa naopak opäť zvýšili na úroveň 222 476 osôb a v roku 1967 sa vojnové počty zvýšili na úroveň 611 559 a mierové sa zvýšili tiež na úroveň 231 725 osôb.¹²³

V súvislosti s intenzívnymi prípravami na vojnový konflikt rozhodol Politický poradný výbor a výbor ministrov obrany svojím uznesením uskutočniť „...niekoľko opatrení k rozvíniu systému chránených veliteľských stanovišť pre hlavné velenie Spojených ozbrojených síl v priestoroch vedenia bojovej činnosti...“.¹²⁴

V „Západnom priestore vedenia bojovej činnosti“ tvorili tento systém: pomocné veliteľské stanovište (vybudované a udržiavané Sovietskou armádou v NDR), záložné veliteľské stanovište (vybudované z prostriedkov členských krajín Varšavskej zmluvy na území Poľska, dočasne ho mohla využívať Poľská ľudová armáda). Hlavné veliteľské stanovište nebolo v „Západnom priestore vedenia bojovej činnosti“ vybudované. V časovom horizonte okolo roku 1984 sa uvažovalo vybudovať ho na báze rozšírenia už existujúceho veliteľského stanovišta v Poľsku. Na realizáciu tohto zámeru mali byť využité už skôr vyčlenené finančné prostriedky na vybudovanie chráneného veliteľského stanovišta v Sovietskom zväze. Celý zámer musel byť revidovaný a zásadne zmenený z dôvodu vnútropolitického vývoja v Poľsku.¹²⁵

Veliteľské stanovište Spojených ozbrojených síl Varšavskej zmluvy v Bulharsku plnilo úlohu záložného veliteľského stanovišta v „Juhozápadnom priestore vedenia bojovej činnosti“.¹²⁶

Nakoniec sa začal realizovať pôvodný zámer na vybudovanie hlavného chráneného veliteľského stanovišta Spojených ozbrojených síl Varšavskej zmluvy na území Sovietskeho zväzu. Vybudovanie bolo naplánované v dvoch etapách so začiatkom v roku 1986 a ukončením v roku 1995. Na vybudovanie členské štáty vyčlenili 200 miliónov rubľov. Podiel ČSSR predstavoval čiastku 33 miliónov 800-tisíc rubľov.

V závere 80. rokov 20. storočia presadili sovietski vojenski stratégovia koncepciu vytvorenia zoskupenia ozbrojených síl, ktoré malo byť použité v predpokladanom vojnovom

¹²³ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OMS GŠ ČSĽA, 1968, sign. 2 – 3/23.

¹²⁴ VA – CR Trnava, f. Vojenská rada Východného vojenského okruhu, 1977, sign. 1/855/44, č. j. 0011022/VR.

¹²⁵ Tamže.

¹²⁶ Rada obrany štátu na svojom zasadnutí 13. 12. 1972 odsúhlasila výstavbu veliteľských stanovišť na území Bulharska a Poľska. Celkové náklady na ich výstavbu predstavovali čiastku 47 až 50 miliónov rubľov. Podiel ČSSR vo výške 13 % predstavoval čiastku 9 miliónov 477-tisíc rubľov. Tento podiel československá strana uhradila v roku 1982. Na uvedenom zasadnutí členovia rady schválili aj výstavbu veliteľského stanovišta na území ZSSR. Hlavný veliteľ Spojených ozbrojených síl navrhoval vo svojom liste zo dňa 4. 7. 1975 sumu vo výške 40 miliónov rubľov. Podiel ČSSR predstavoval 5 miliónov 200-tisíc rubľov. S touto čiastkou vyslovil súhlas G. Husák 6. 8. 1975. Celý realizačný zámer sa opäť zásadne zmenil vo chvíli, keď hlavný veliteľ Spojených ozbrojených síl Varšavskej zmluvy oznámil, že sa veliteľské stanovište na území ZSSR nebude budovať. Navrhoval schválenie čiastky vo výške 40 miliónov rubľov využiť na modernizáciu veliteľských stanovišť v Bulharsku a v Poľsku. Podiel ČSSR vo výške 5 miliónov 200-tisíc rubľov odsúhlasil G. Husák dňa 18. 9. 1980. V ďalšom období sa čiastka na modernizáciu uvedených veliteľských stanovišť zvýšila na 60 miliónov rubľov. Podiel ČSSR vo výške 7 miliónov 800-tisíc rubľov odsúhlasil G. Husák dňa 2. 2. 1983. VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. Kancelária ministra národnej obrany, 1984, sign. 0093420.

konflikte na európskom kontinente. Vytváralo sa vopred, a to už v dobe mieru. Jeho plné rozvinutie sa malo dokončiť bezprostredne pred začatím alebo pri začatí vojnového konfliktu. Tieto zoskupenia Varšavská zmluva členila do sledov podľa vyhodnotených jednotlivých priestorov vedenia bojovej činnosti.

Prvý strategický sled tvorili „strategické zväzy ozbrojených síl“ (zväz = armáda) na kontinentálnych alebo morských priestoroch vedenia bojovej činnosti. Ďalej do tohto sledu patrili aj samostatne pôsobiace fronty, samostatné armády PVO a tiež mierové a vojnové prihraničné vojenské okruhy a skupiny vojsk. V zostave prvého strategického sledu sa podľa zámeru Varšavskej zmluvy vytváral prvý a druhý operačný sled. Do prvého patrili prihraničné vojenské okruhy nachádzajúce sa v bezprostrednom dotyku s pravdepodobným protivníkom a nimi rozvíňované fronty prvého sledu a letecké armády vrchného hlavného velenia. Druhý operačný sled tvorili prihraničné vojenské okruhy, ktoré sa nenachádzali v bezprostrednom dotyku s pravdepodobným protivníkom a nimi rozvíňované fronty druhého sledu, samostatné armády a okruhy PVO.

Vojenská stratégia Varšavskej zmluvy v najpravdepodobnejšom generickom scenári vypuknutia vojnového konfliktu predpokladali, že prvý strategický sled bude schopný odraziť agresiu protivníka – NATO zo vzduchu, na súši a na mori. Súčasne, že bude schopný začať a v podstate aj vlastnými silami vykonať prvé strategické operácie na vyhodnotených kontinentálnych a morských priestoroch vedenia bojovej činnosti.

Druhý strategický sled tvorili „vnútorné vojenské okruhy“, záložné fronty vytvárané pred začatím alebo v priebehu začatia vojnového konfliktu. Doplniť ich mali ďalšie zväzy (armády), zväzky (divízie) a útvary druhov ozbrojených síl, druhov vojsk a špeciálnych vojsk a tyla. Tieto mali za úlohu podporiť zvýšenie tempa útočnej činnosti prvého strategického sledu. V priebehu vojnového konfliktu sa mu mali podriadiť „prihraničné vojnové okruhy“.

Varšavská zmluva vytvárala aj „strategické zálohy“, ktoré sa skladali zo záložných frontov vytváraných až v priebehu vojnového konfliktu, samostatných „vševojskových“ a tankových armád (armádne zbory) a ďalších zväzov, zväzkov a útvarov druhov ozbrojených síl, druhov vojsk, špeciálnych vojsk a tyla, ktoré boli v danej dobe priamo podriadené „vrchnému hlavnému veleniu“.

Československá ľudová armáda bola plánovaná ako súčasť prvého operačného sledu v prvom strategickom slede Spojených ozbrojených síl členských štátov Varšavskej zmluvy. V rámci tohto zaradenia by plnila úlohu: „...*musí byť spôsobilá vytvoriť účinný systém PVOŠ, včas rozvinúť vojská operačného prikrytia štátnej hranice, organizovane doplniť vojská, vybojovať a udržať nadvládu vo vzduchu, vytvoriť zoskupenie prvého sledu k odrazení agresie a prechodu do útoku...*“.¹²⁷

Podstata prechodu ČSLA z mierového na vojnový stav spočívala v uvedení do plnej bojovej pohotovosti s vykonaním mobilizácie vojsk a prípravy na plnenie úloh podľa schváleného operačného plánu. Tento prechod mal byť tesne previazaný s prechodom hospodárstva na vojnový stav. Vyhodnotené rôzne spôsoby začatia vojnového konfliktu mali byť určujúcim faktorom operačného rozvinutia armády. Podľa konkrétnych podmienok mohlo byť vykonávané naraz všetkými bojaschopnými silami alebo postupne, pričom vojská mohli uvádzať do plnej bojovej pohotovosti priamo alebo postupne s vyhlásením „zvýšenej bojovej pohotovosti“ alebo „vojnového nebezpečenstva“.

Zo zmluvného systému vyplývali ČSSR záväzky spojené so zabezpečením bezpečnosti nielen tzv. západného krídla „východného bloku“, ale aj tohto bloku ako celku. ČSLA zostala aj naďalej integrálnou súčasťou prvého strategického sledu Spojených ozbrojených síl Varšavskej zmluvy. Koaličné a najmä sovietske záujmy boli záväzné vo všetkých rozhodujúcich „štátno-politických“ a „vojensko-doktrínálnych“ otázkach.

¹²⁷ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. Kancelária ministra národnej obrany, 1984, sign. 0093420.

Územie bývalej ČSSR je z hľadiska svojho významu v archívnych dokumentoch označené ako dôležitý strategický faktor „Západného priestoru vedenia bojovej činnosti“. Podstata tohto faktoru spočívala v tom, že sa v ňom nachádzal aj „Stredoeurópsky priestor vedenia bojovej činnosti“. Vojenská stratégia a vojenská spravodajská analytika ho vyhodnotili ako priestor budúceho vojnového konfliktu.

Spojené velenie Varšavskej zmluvy považovalo „Západný priestor vedenia bojovej činnosti“ za hlavné nástupište vojsk NATO pre prípravu a vedenie operácií pozemných vojsk a letectva proti krajinám tzv. východného bloku. Z geografického hľadiska a možností vedenia vojenských operácií rôzneho charakteru a rozsahu tento priestor delilo na strategické a operačné smery.

Strategické smery „Západného priestoru vedenia bojovej činnosti“: „Severný strategický smer“ a „Južný strategický smer“. Operačné smery: „Prialpský“, „Pražsko – sársky“, „Juhofrancúzsky“, „Západofrancúzsky“, „Jutlandský“, „Severoholandský“, „Rurský“, „Luxemburský“, „Severofrancúzsky“ a „Juhobaltský“. Celková hĺbka tohto priestoru sa odhadovala na 1 500 – 2 000 kilometrov (km), šírka 850 – 1 250 km (na území „kapitalistických“ štátov sa hĺbka odhadovala na 1 100 – 1 200 km – pozn. P. M.). Tieto rozmery ho predurčovali na vykonanie strategickej operácie s hodnotou niekoľkých operačných zväzov a operačných strategických zväzov.

Vojenské rozviedky Varšavskej zmluvy predpokladali, že NATO bude schopné kedykoľvek realizovať dlhodobý (10 dní až 1,5 mesiaca) a strednodobý variant (3 dni až 10 dní) prechodu na vojnový stav. Na základe vyhodnotenia získaných relevantných informácií vojenská spravodajská analytika konštatovali, že NATO v priebehu 80. rokov 20. storočia dosiahne stav, kedy bude schopné zrealizovať krátkodobý variant (2 až 3 dni). Varšavská zmluva sa na tento variant pripravovala a v tomto smere aj koncipovala zamerania a úlohy jednotlivým vojenským rozviedkam členských štátov. Priorita spočívala v zámere získať strategickú iniciatívu a znížiť mieru rizika momentu strategického prekvapenia (ambícia eliminovať ho a znížiť tak na nulovú hodnotu, bola nereálna – pozn. M. P.).

Význam tzv. nárazníkového pásma obidvoch ideologicky znepriatelených blokov je potrebné hodnotiť aj v spojitosti s faktom, že územie ČSSR ležalo naprieč predpokladanej hlavnej osi každej väčšej vojenskej operácie európskeho významu. Zohrávalo dôležitý význam v povojnovej Európe a vo vojensko-strategickom uvažovaní obidvoch vojensko-politických blokov. V poslednej tretine 60. rokov 20. storočia, po vojenskej invázii časti vojsk Varšavskej zmluvy a následnej dislokácii sovietskych vojsk na území ČSSR, došlo v časti európskeho kontinentu k zásadnej zmene v strategickom situácii. Uvedená realita sa prejavila nielen v plánovacích a výcvikových dokumentoch, námetoch na cvičenia, ale aj v zameraní spravodajskej činnosti vojenskej rozviedky na jednotlivé výcvikové roky a pokrytí záujmových objektov.

Zvýraznila to napríklad aj nová doktrína Varšavskej zmluvy z konca 80. rokov minulého storočia, ktorú jednotlivé členské štáty tzv. východného bloku ďalej rozpracovávali. V podmienkach ČSSR bol vypracovaný „Plán opatrení na presadenie požiadaviek vyplývajúcich z doktríny členských štátov Varšavskej zmluvy v podmienkach ČSĽA“. Uvedený „Plán...“ schválilo 45. zasadanie kolégia ministra národnej obrany ČSSR dňa 22. 1. 1988 a predložilo ho vláde.¹²⁸

Operačná správa Generálneho štábu ČSĽA v 80. rokoch minulého storočia predpokladala, že NATO vykoná prvú vzdušnú (kozmickejšiu) operáciu v priestore vedenia bojovej činnosti v trvaní 5 a viac dní. Po konzultáciách s vojenskými stratégmi na veliteľstve Spojených ozbrojených síl Varšavskej zmluvy vypracovali príslušníci tejto správy spoločne s vojenskými spravodajcami generický scenár. V ňom predpokladali, že prvý „hromadný úder“

¹²⁸ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. S N GŠ ČSĽA, 1979, sign. č. 10/19.

NATO bude trvať minimálne 3 hodiny. Zúčastniť sa ho malo až 70 % lietadiel – nosičov jadrových zbraní. V scenári „útočnej vzdušnej operácie“ s použitím konvenčných zbraní sa podľa situácie malo udržiavať v pohotovosti s podvesenými jadrovými bombami 30 až 70 % lietadiel – nosičov jadrových zbraní.¹²⁹

Varšavská zmluva do konca 80. rokov 20. storočia predpokladala ako najpravdepodobnejší scenár „globálneho jadrového útoku zo strany NATO“, v ktorom malo byť v období prvých 5 až 7 dní použitých približne 70 % vyčlenenej jadrovej munície. Predpokladaný spôsob vypuknutia vojnového konfliktu¹³⁰ sa zúžil na dva varianty, a to: „...po určitom predchádzajúcom období ohrozenia...“ a „...začatí náhlým napadnutím...“.¹³¹

Strategické vojenské rozviedky Varšavskej zmluvy sa zhodli v tom, že jadrový útok NATO v rámci predpokladaného „Stredoeurópskeho priestoru vedenia bojovej činnosti“ bude súčasťou globálneho jadrového útoku. Podľa spravodajských informácií sa predpokladalo na obdobie troch dní a rámcovo na 10 dní.¹³² Jadrový útok NATO v tomto priestore mohol byť podľa spravodajského odhadu realizovaný formou hromadných jadrových úderov. V priebehu prvého dňa sa očakávalo vykonanie 2 až 3 týchto úderov. Každý z nich mohol prebiehať minimálne v dvoch vlnách, pričom prvý mohol trvať 6 a viac hodín a ďalší (prípadne podľa potreby ďalšie) priemerne 3 hodiny.

Spravodajská správa GŠ ČSLA predpokladala, že v prvom hromadnom jadrovom údere na územie ČSSR vykoná NATO do 200 jadrových úderov. Druhý hromadný úder mal nasledovať v časovom odstupe 4 až 10 hodín a vykonaných malo byť asi 100 jadrových úderov. V rámci taktickej jadrovej podpory mohlo byť v prvom dni útočnej operácie proti ČSSR vykonaných ďalších asi 150 jadrových úderov. Predpokladal sa aj tretí hromadný jadrový úder s rozsahom približne 50 jadrových úderov. Vojenská rozviedka ČSLA po konzultáciách s predstaviteľmi sovietskej vojenskej rozviedky predpokladala, že územie ČSSR zasiahne v priebehu prvého dňa asi 450 jadrových úderov prostriedkami jadrového napadnutia strategického a operačno-taktického dosahu. V priebehu druhého dňa predpokladali ďalších 70 úderov a tretí deň v podobnom rozsahu. Tieto údery mali prioritne zasiahnuť „...hlbku štátneho územia, s cieľom vytvoriť zložitú radiačnú situáciu, najmä na území Moravy a Slovenska so zámerom zabrániť prísunu záloh a vojenského materiálu...“.¹³³

V období prvých 5 až 7 dní od vzniku vojnového konfliktu s použitím jadrových zbraní vojenská rozviedka odhadovala, že z celkového počtu 700 jadrových úderov na územie ČSSR by približne polovica zasiahla vojská. Údajne by to predstavovalo spotrebu asi 70 až 75 % jadrovej munície vyčlenenej pre „hlavné obdobie všeobecnej jadrovej vojny“, zostávajúcich 25 až 30 % malo byť podľa spravodajských informácií použitých v priebehu ďalších 20 – 25 dní.¹³⁴ Vypracovaný generický scenár predpokladal, že približne 35 až 45 % územia ČSSR by bolo intenzívne zamorené.

V roku 1988 sa Operačná správa GŠ ČSLA podieľala na spracovaní vojenskej doktríny Varšavskej zmluvy a rozpracovávala aj proces jej aplikovania na podmienky ČSLA. Na základe spravodajského hodnotenia bezpečnostného prostredia „Stredoeurópskeho priesto-

¹²⁹ Tamže.

¹³⁰ Varšavská zmluva predpokladala 4 základné spôsoby vzniku vojnového konfliktu na európskom kontinente: „prekvapivým všeobecným jadrovým napadnutím“, „prekvapivým napadnutím s použitím klasických prostriedkov ničenia“, „prekvapivým napadnutím s obmedzeným použitím jadrových zbraní“ a „po určitom období utajenej prípravy“.

¹³¹ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. S N GŠ ČSLA, 1979, sign. č. 10/19.

¹³² Tamže.

¹³³ Tamže.

¹³⁴ Tamže.

ru vedenia bojovej činnosti“ predpokladala, že v tomto priestore má NATO v mierovom období sústredených 42 divízií a viac než 2 500 bojových lietadiel. Podľa názoru vojenských stratégov Varšavskej zmluvy dislokácia vojsk umožňovala veleniu NATO v priebehu 2 až 3 dní vytvoriť „úderné zoskupenie“, ktoré mohlo podľa odhadov disponovať v prvom slede vojenskou silou 23 až 25 divízií. V prípade rozhodnutia o rýchлом posilnení mohlo byť zoskupenie vojsk v „Stredoeurópskom priestore vedenia bojovej činnosti“ do 10 dní údajne zosilnené až 1,5-krát a mohlo mať k dispozícii 64 divízií, 3 400 bojových lietadiel. Takmer dve tretiny týchto síl mali byť začlenené do prvého operačného sledu. Úplné rozvinutie ozbrojených síl NATO vojenská rozvedka odhadovala, že môže trvať približne 30 dní. Predpokladala, že zoskupenie vojsk v uvedenom priestore vedenia bojovej činnosti by mohlo mať v zostave až 82 divízií, z nich 44 v prvom operačnom slede. Na základe spravodajských informácií odhadovala, že z územia NSR by NATO nasadilo proti ČSSR 16 divízií a 8 brigád, asi 2 700 tankov, 2 000 diel, raketometov, mínometov, 3 800 protitankových zbraní, 206 bojových vrtuľníkov, do 40 letiek s takmer 830 lietadlami.¹³⁵

Nová doktrína Varšavskej zmluvy konštatovala, že ČSSR sa „...nachádza v bezprostrednom dotyku s vojensko-politickým blokom NATO a ČSLA tvorí prvý operačný sled prvého strategického sledu spojených ozbrojených síl Varšavskej zmluvy...“.¹³⁶ Úlohu pre ČSLA stanovila takto: „...musí byť spôsobilá vytvoriť účinný systém PVOŠ, včas rozvinúť vojská operačného prikrytia štátnej hranice, organizovane doplniť vojská, vybojovať a udržať nadvládu vo vzduchu, vytvoriť zoskupenie prvého sledu k odrazeniu agresie a prechodu do útoku...“.¹³⁷

Vojenská stratégia VZ plánovali, že sovietske vojská budú tvoriť základ „spojeneckých frontových zväzov“ na strategických a operačných smeroch „Západného priestoru vedenia bojovej činnosti“. „Front spojeneckého zloženia“ bol charakterizovaný ako operačno-strategický zväz. Mal plniť strategické, operačno-strategické a operačné úlohy na jednom strategickom alebo na niekoľkých operačných smeroch „kontinentálneho priestoru vedenia bojovej činnosti“.

Podľa charakteru a rozsahu bojových úloh a podľa podmienok ich plnenia mala byť zostava „spojeneckého frontového zväzu“ zložená z 3 až 5 armád, prípadne jedného až dvoch armádnych zborov (20 až 30 divízií niektorých členských štátov VZ – pozn. M. P.), letectva frontu (frontové a vojskové letectvo vrátane leteckých zväzkov a útvarov rôznych „národných armád“ – pozn. M. P.), niekoľko motostreleckých a tankových divízií frontovej podriadenosti, jedna až dve frontové raketové brigády, jedna až dve delostrelecké divízie, jedna až dve protiletadlové raketové brigády, niekoľko samostatných protiletadlových plukov a iné frontové zväzky a útvary druhov vojsk a špeciálnych vojsk zo zostavy niektorých armád členských štátov Varšavskej zmluvy. Variantne mohli byť začleňované aj vzdušné výsadkové divízie, zväzy, zväzky a útvary diaľkového a vojenského dopravného letectva.

V plánoch štábu Spojených ozbrojených síl VZ mala ČSSR a jej armáda dôležitú úlohu, pretože bezprostredným susedom – „ideologickým nepriateľom“ sa stalo vtedajšie „...západné Nemecko s agresívnou podstatou imperializmu...“.¹³⁸

¹³⁵ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. S N GŠ ČSLA, 1979, sign. č. 3/2.

¹³⁶ Tamže, sign. č. 11/21.

¹³⁷ Tamže, sign. č. 3/2.

¹³⁸ Archiv bezpečnostních složek (ABS) Praha, f. Zpravodajská správa (ZS) GŠ, Balíkový fond (BF) č. 81 „Dohoda o súčinnosti služieb strategickej rozvedky Varšavskej zmluvy v napätí medzinárodnej situácii“. ABS Praha, f. ZS GŠ, BF č. 234 „Zvýšenie účinnosti vojenskej strategickej rozvedky“. Tamže, BF č. 36 „Plán opatrení agentúrneho prieskumu na rok 1970“.

M. PÚČIK: VARIANTEN DES „WEHRSYSTEMS“ DER ČSSR (1960 – 1989).
GEOPOLITISCHE UND GEOSTRATEGISCHE FAKTOREN
DES „WEHRSYSTEMS“ DER ČSSR (TEIL I.)

Die Studie „Varianten des Wehrsystems der Tschechoslowakischen Sozialistischen Republik in den Jahren 1960 bis 1989 und die Besonderheiten der Slowakei“ ist chronologisch in vier Teile gegliedert. Der erste Teil zeigt die grundlegenden Faktoren geostrategischer und geopolitischer Natur auf, die einzelne Varianten des „Wehrsystems“ beeinflussten. Die nächsten drei Teile befassen sich mit Problematik dieses Systems in den 60er, 70er und 80er Jahren des letzten Jahrhunderts. Sie weisen auf die Merkmale einzelner Modelle des „Wehrsystems“, die Probleme der Forschungsteams und die unangemessenen Interventionen des parteilichen Machtzentrums hin. Die damals genehmigten Modelle reagierten nicht nur auf Veränderungen im externen Sicherheitsumfeld, sondern auch auf den künstlich geschaffenen ideologischen - sogenannten inneren - Feind. Die Studie weist auf die Schlüsselrolle der Armee in diesen Systemen und das äußerst breite Spektrum an Aufgaben hin, die andere Elemente zu erfüllen hatten, wie z. B. Zivilschutz, Komponente des Innenministeriums und nationale Komitees aller Ebenen. Außerordentliche Sicherheitsmaßnahmen in den Jahren 1969-1989, die zu den repressiven Maßnahmen des totalitären Regimes in der Tschechoslowakischen Sozialistischen Republik gehörten, wurden ebenfalls Teil des „Wehrsystems“. Diese wurden damit erarbeitet, um jegliche Form von Widerstand zu beseitigen. Die Studie konzentriert sich auch auf die Besonderheiten der slowakischen Verhältnisse und verweist auf die Aufgaben des Östlichen Militärbezirks, die zur Vorbereitung auf das erwartete Szenario eines Kriegskonflikts erfüllen musste. Gleichzeitig musste dieser Militärbezirk auch an Eliminierung des sogenannten inneren Feind vorbereitet sein. Während der „Normalisierungszeit“ wurde der Einfluss der Kommunistischen Partei auf das „Wehrsystem“ erheblich gestärkt.